

Moderne glastuinbouw Westland

Plan van aanpak
voor het accommoderen van moderne glastuinbouw
in Westland

Samenstelling adviesgroep

Arnold Hordijk
Peter de Bruijn (Rabobank Westland)
Dick Hylkema (LTO Glaskracht)
Theo Duijvestijn (Gemeente Westland)
Dominique van der Hoeven (Gemeente Westland)

Voorzitter

Arnold Hordijk

Voorwoord

In het kader van de afsluiting van de Westland agenda 1.0 en ter voorbereiding op Westland agenda 2.0 is opdracht gegeven een advies op te stellen hoe Westland voor de glastuinbouw productie de komende decennia een vitaal productiegebied kan blijven.

Voor een goede toekomst van dé economische pijler van Westland, **het totale glastuinbouwcluster**, is een vitale primaire productie van essentieel belang.

In dit rapport wordt inzicht gegeven in de huidige situatie van de glastuinbouwproductie in Westland, ontwikkelingen geschetst en aanbevelingen gedaan om in 2030 in Westland een vitale en duurzame primaire productie te hebben.

Arnold Hordijk

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
1.1. Aanleiding	9
1.2. Doelstelling	9
1.3. Aanpak en werkwijze	10
1.4. Leeswijzer	10
2. Moderne glastuinbouw in Westland	11
2.1. Het Westlands glastuinbouwgebied anno nu	11
2.2. Trends en ontwikkelingen	15
2.3. Aanbevelingen	18
3. Conclusie	27
3.1. Aanbevelingen	27
3.2. Matrix “Plan van Aanpak tot accommoderen moderne glastuinbouw in Westland	29
Bronnen	31
Bijlagen	33

Samenvatting

Het totale glastuinbouwcluster in Westland is toonaangevend voor de glastuinbouw in Nederland als wereldwijd. Het is tevens dé economische pijler van de Westlandse economie. De primaire glastuinbouwproductie is een essentiële schakel in het totale glastuinbouwcluster.

In Westland is 4.400 hectare beschikbaar voor de primaire glastuinbouwproductie, waarbinnen netto 2.400 hectare productieareaal staat. Deze oppervlakte is voldoende voor de glastuinbouw in Westland om zich tot 2030 goed te ontwikkelen en een vooraanstaand en concurrerend glastuinbouwgebied te zijn én te blijven. Er is voldoende ruimte beschikbaar voor alle andere functies van het cluster in Westland, om te borgen dat deze hectares beschikbaar blijven voor het primair productieareaal.

De huidige verkaveling en infrastructuur, in diverse regio's in Westland, is er niet op ingericht om economisch verantwoord en duurzaam glastuinbouwbedrijven te exploiteren. De glastuinbouwbedrijven van de (nabije) toekomst zullen verscheidene schaalgroottes vragen die door allerlei obstakels moeilijk te realiseren zijn in Westland. Modernisering van het glastuinbouwgebied is dan ook noodzakelijk om de beoogde rol binnen Nederland en de wereldeconomie te kunnen blijven spelen.

Naast verbetering van de verkaveling en de infrastructuur is van (over)levensbelang voor de Westlandse glastuinbouw productie dat het creëren van toegevoegde waarde en onderscheidend vermogen in de markt, gecombineerd met markt- en klantgerichte verkoop, sterk wordt verbeterd. In de meeste gevallen zal bedrijfscontinuïteit gewaarborgd blijven door het creëren van toegevoegde waarde, onderscheidend vermogen voor hun klanten en door innovaties en niet door slechts te concurreren op een lage kostprijs voor een niet onderscheidend product. Aansluitend op een goed ingericht en toegerust productiegebied moet Westland zich ontwikkelen tot hét commerciële innovatiecentrum van het glastuinbouwcluster in Nederland.

In dit rapport worden adviezen gegeven aan gemeente Westland, Westland Infra, Rabobank Westland, LTO glaskracht en andere organisaties en het bedrijfsleven zelf om actie te nemen. Deze adviezen hebben betrekking op:

- **Ruimtelijke ordening & infrastructuur;**
- **Energie;**
- **Logistiek, verkoop & marketing;**

- **Financiering;** en
- **Proces,** om te komen tot noodzakelijke veranderingen.

In hoofdstuk 3.2 zijn de adviezen en de beoogde aan de lat staande actoren beknopt weergegeven.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Het grootste aaneengesloten glastuinbouwgebied ter wereld is gelegen in het Westland. Dit glastuinbouwgebied kent een grote diversiteit aan type en omvang van bedrijven. Bij dit glastuinbouwgebied heeft de toeleverende en verwerkende tuinbouwindustrie zich de afgelopen jaren in Westland sterk ontwikkeld. De primaire teelt in het gebied staat echter onder druk. Omdat de Greenport Westland haar kracht vindt in de samenhang en synergie van alle schakels in de tuinbouwketen, is voor een duurzame, sterke internationale positie van het agro en logistieke cluster in Westland de modernisering van de primaire productie van essentieel belang voor de toekomst van deze Greenport.

De voortgaande schaalvergroting in de primaire productie leidt ertoe dat grootschalige glastuinbouwbedrijven, met name groentetelers, niet langer hun plek in Westland (kunnen) vinden en de keuze maken om buiten het Westland te investeren en (door) te ontwikkelen. Naast de voortgaande schaalvergroting spelen nog enkele andere ontwikkelingen die modernisering van de primaire productie doen stagneren, waaronder ook exogene ontwikkelingen als de huidige economische crisis. Modernisering in bestaande, oude, glastuinbouwgebieden, zoals Westland, is momenteel dan ook moeilijk ruimtelijk en financieel realiseerbaar. Om deze impasse te doorbreken en de noodzakelijke modernisering mogelijk te maken zijn passende maatregelen nodig!

1.2. Doelstelling

De uitdaging die voorligt is om voldoende randvoorwaarden te creëren, waardoor de primaire productie zich tot het jaar 2030 goed kan blijven ontplooiën in Westland. In dit plan van aanpak is gezien welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om moderne glastuinbouw tot 2030 in Westland te kunnen accommoderen.

1.3. Aanpak en werkwijze

De werkgroep, bestaande uit de heren Arnold Hordijk, Theo Duijvestijn, Peter de Bruin, Dick Hylkema en Dominique van der Hoeven heeft de volgende aanpak en werkwijze gehanteerd:

- In beeld brengen van de fysieke status quo van de primaire productie in Westland.
- In beeld brengen van behoeftes van glastuinbouwondernemers voor wat betreft infrastructuur en vestigingsklimaat om de komende decennia in Westland glastuinbouwproducent/-ondernemer te blijven.
- Deskresearch, gesprekken met deskundigen en ondernemers zijn de werkvormen om tot aanbevelingen te komen. In het proces is gesproken met verscheidene stakeholders, waaronder ondernemers in verschillende teelten, ondernemers in de secundaire en tertiaire sector, etc.
- Doen van aanbevelingen om goede infrastructuur en vestigingsklimaat voor de glastuinbouw tot 2030 in Westland tot stand te brengen.

1.4. Leeswijzer

Dit plan van aanpak is opgebouwd uit bovenstaande inleiding, in het navolgend hoofdstuk de weergave van huidige situatie, trends en ontwikkelingen en aanbevelingen en wordt afgesloten met een bondige conclusie. De grondslag van informatie is terug te vinden in de “Aanpak en werkwijze” en de “Bijlagen”.

2. Moderne glastuinbouw in Westland

Het Westlands glastuinbouwcluster geniet een vooraanstaande positie binnen de wereldhandel in glastuinbouwproducten, glastuinbouw gerelateerde producten en op het gebied van kennis en innovatie binnen deze sector. In verscheidene studies is het belang van de glastuinbouw voor de Nederlandse economie aangetoond. Het belang van de Greenports binnen Nederland wordt daarbij onderstreept door het aanmerken van deze sector als zogenaamde “Topsector”.

De aanwezigheid van moderne glastuinbouwbedrijven in de grootste glastuinbouw-gemeente binnen de Greenports, Westland, is van essentieel belang voor de toekomst van de glastuinbouw in Westland, Nederland en de positie in de wereldmarkt. Verscheidene factoren, zoals de economische recessie, maken dat de modernisering van glastuinbouwbedrijven de afgelopen jaren onvoldoende tot stand is gekomen om de vooraanstaande positie van Westland in de wereld te behouden en versterken. De primaire productie (de glastuinbouwbedrijven) vormt de basis van het cluster. De secundaire productie, waaronder verwerking, toelevering en distributie, wordt in toenemende mate belangrijker.

2.1. Het Westlands glastuinbouwgebied anno nu

Stabiel bruto glastuinbouwareaal tot 2025/2030

Westland kenmerkt zich door een dorpenstructuur met omringende glastuinbouw-gebieden. Enkele (voormalige) glastuinbouwgebieden zijn reeds voor de toekomst aangemerkt voor uitbreiding van woonkernen, bedrijventerreinen en groenstructuren. In deze in ontwikkeling zijnde of nog te transformeren gebieden is geen moderniseringsopgave aan de orde. Het resterende, te moderniseren, gebied is ca. 4.940 ha. groot. Binnen dit gebied is de planologische potentie¹ voor glastuinbouw ca. 4.422 ha. (bruto glastuinbouwareaal). De overige ca. 500 ha. zijn bestemd voor wegen, water, woningen en niet-glastuinbouwbedrijven. Tot minimaal 2025 zijn er geen ontwikkelingen te verwachten die (grootschalige) afbreuk doen aan het te

¹ Op 1 juli 2012.

moderniseren gebied. Tot 2030 is geen uitbreiding van woningbouwlocaties voorzien in het potentieel areaal².

Diversiteit in teelten

Westland kent een diversiteit aan teelten onder glas, waarbij teelt in groente, bloemen en planten veruit de belangrijkste teeltsoorten zijn en goed zijn voor 91% van het ruimtegebruik. De verhouding hierbinnen is respectievelijk 40%, 34% en 26%. In Nederland is de verhouding ca. 50%, 30% en 20%. Westland kent verhoudingsgewijs meer teelt in bloemen en planten dan in groente.

Diversiteit in gebiedskenmerken

Het Westlands glastuinbouwgebied is zeer divers. De oude en nieuwe glastuinbouwgebieden hebben allen gebiedseigen kenmerken. Deze kenmerken hebben gevolgen voor de ontwikkelingsmogelijkheden van deze gebieden. Grofweg is een lijn te onderscheiden (vanaf Wateringen, langs Kwintsheul, Honselersdijk, Naaldwijk tot de Naaldwijkseweg en dan westwaarts over de Zanddijk tot en met Strandweg) die algemene gebiedskenmerken weergeeft. Het noordelijke deel kenmerkt zich door kleinschaligheid, oudere objecten en een rommelige (infra)structuur die ontwikkelingen belemmeren. Het zuidelijke deel kenmerkt zich door grootschaligheid, nieuwere objecten, grovere en rechttere kavelstructuur en betere (gebieds)ontsluitingswegen. Het verschil in kenmerken, tussen de twee gebieden alsmede binnen elk gebied, vragen een gebiedseigen en -gerichte aanpak.

Veel woningen

In het Westlands glastuinbouwgebied staan ca. 3.800 woningen, waarvan ca. 1.550 bedrijfswoningen en 2.250 burgerwoningen. Dit is ongeveer 0,85 woning per hectare ofwel 1 woning op 1,18 ha.. Niet al deze woningen staan moderne glastuinbouw (direct) in de weg, maar in ca. 70% van de gebieden staat minimaal 1 woning per 5 ha. in de weg³.

De in de weg liggende woningen nemen in absolute zin niet onevenredig veel ruimte in, maar frustreren wel de realisatie van een modern glastuinbouwbedrijf met bijbehorende lengte-breedte verhoudingen. Een woning kan het verschil maken tussen twee of meerdere niet-optimale bedrijven (en daardoor een concurrentieachterstand) of één optimaal bedrijf. De verplaatsing van een woning à 1.000 m² kan daardoor vele hectares moderne glastuinbouwbedrijvigheid opleveren. Voor het accommoderen van moderne glastuinbouwbedrijven is het dan ook van groot belang om door middel van het verminderen van (in de weg liggende) woningen kwalitatief hoogwaardig areaalwinst te behalen. In een optimale situatie wordt daarom zo min mogelijk gewoond in het duurzaam glastuinbouwgebied.

² Gemeente Westland (2013); Structuurvisie Westland 2025, perspectief 2040, p. 33 en 49.

³ Bezien is welke woningen, zowel burger als agrarisch, bij een, redelijker wijs te verwachten, modernisering in de weg zullen liggen om tot een optimale

Oneigenlijk gebruik van gronden

In het Westlands glastuinbouwgebied wordt ten minste 100 ha. bruto glastuinbouw-areaal anders gebruikt dan voor glastuinbouw. Dit grondgebruik uit zich hoofdzakelijk in het houden van paarden, schapen, etc. en hobbymatig gebruik van oude (voormalige) bedrijfsopstallen. Het minder zichtbare oneigenlijk gebruik, zoals strijdig gebruik van (volwaardige) complexen (in pandige paardenbakken, caravanstalling, etc.) of in (bedrijfs)woningen (niet-bedrijfsmatige bewoning), is in deze 100 ha. niet meegenomen.

Stagnerende schaalvergroting van glastuinbouwcomplexen

De afgelopen decennia is de schaalgrootte van nieuwe complexen in Westland gegroeid van ca. 1,7 ha. per complex in 1990 tot 3,2 ha. per complex in 2008. Sinds 2008 lijkt er een stabilisatie zichtbaar rond 3 ha. per complex. In 2012 was slechts 5% van het aantal complexen groter dan 5 ha. en stonden er slechts 7 complexen groter dan 10 ha. in Westland. Er lijkt in Westland een beperkte mogelijkheid om, zonder onevenredig grote investeringen, tot schaalgrootte 10 ha. of meer te komen. Opgemerkt wordt wel dat bedrijven uit meerdere complexen (kunnen) bestaan.

Onvoldoende vernieuwing van fysiek glas

De levensduur van een glastuinbouwcomplex is afhankelijk van velerlei factoren. De economische levensduur van een glastuinbouwcomplex, de duur dat het object rendabel te exploiteren is, ligt tussen ca. 15 en 40 jaar, waarbij na 30 jaar slechts zeer beperkt een rendabele bedrijfsvoering te verwachten is. De vernieuwingscyclus van Westland ligt sinds 1990 gemiddeld op 29,5 jaar (ca. 3,4% van het areaal per jaar), maar is de afgelopen 10 jaar gestegen van 25,8 jaar (periode 1990 tot 2000) naar 32,8 jaar.

In sommige publicaties wordt gerekend met een levensduur van een glastuinbouw-complex van 15 jaar. Dit wordt, gelet op de verbeterde kwaliteit van de glastuinbouwcomplexen in de afgelopen jaren alsmede de mogelijkheid om deze complexen voor andere teeltsoorten aan te wenden, een te korte periode geacht. In dit rapport wordt daarom uitgegaan dat de gemiddelde levensduur maximaal 25 jaar mag bedragen voor een gezonde ontwikkeling van de glastuinbouw.

Bij een economische levensduur van een glastuinbouwcomplex van 25 jaar zou het volledige areaal in Westland na ca. 25 jaar vernieuwd moeten zijn. Om in 25 jaar het areaal te vernieuwen is een vernieuwing van ca. 110 ha. per jaar nodig (dit komt overeen met een vernieuwing van 4% van het fysieke areaal per jaar). Slechts in begin jaren '90, 1999, 2006 en 2010 wordt deze oppervlakte aan vernieuwing gehaald. Structureel wordt ca. 30 ha./jaar te weinig vernieuwd om in 25 jaar het volledige complexenbestand in Westland te vernieuwen.

Anno 2012 is ca. 36% van de oppervlakte glastuinbouwcomplexen sinds 2000 vernieuwd. Echter, nog ca. 27% (meer dan 500 complexen en 710 ha.) van het areaal is ouder dan 1990, waarvan ca. 60% zelfs ouder dan 1980. Hoewel deze oude complexen wellicht intern zijn vernieuwd, zal voor het merendeel van deze complexen nieuwbouw noodzakelijk zijn om op korte termijn toekomstbestendig, duurzaam en

concurrerend te kunnen ondernemen. De gemiddelde schaalgrootte van glastuinbouwcomplexen ouder dan 1990 ligt dan ook onder de minimale maat van 1,5 ha.⁴

Het lijkt er dan ook op dat de investeringsbereidheid in nieuwbouw met name bij glastuinbouwcomplexen ouder dan 1980, dat ca. 430 ha. vertegenwoordigd, zeer gering is. Daarbij is door de huidige lage prijzen van bestaande moderne complexen herstructurering (van oudere complexen) minder interessant.

(Grond)speculatie

Binnen het Westlands glastuinbouwgebied is sprake van enige grondspeculatie door zowel stoppende/gestopte tuinders, alsmede niet-tuinders. Bij deze gronden is vaak sprake van verhuur van opstallen, rechten van opstal en verhuur voor ander gebruik. Het betreft over het algemeen de (ver)ouder(d)e kassen en/of bedrijfsruimten. Zolang het rendement groter is dan bij verkoop van de gronden zullen deze gronden niet ingebracht worden voor modernisering van het gebied. Daarbij zijn de investeringen in het vastgoed laag en zal modernisering op de gronden zelf ook niet plaatsvinden.

Hoge (vestigings)kosten

De vestigings- en productiekosten in Westland zijn relatief hoog. Westland kent relatief hoge grondprijzen. Bedrijven, die zich sterk richten op concurreren op kostprijs hebben, afhankelijk van het type teelt, een grote schaal nodig om de kostprijs te drukken. In verhouding tot andere Greenports hebben glastuinbouwbedrijven in Westland hogere energietransportkosten, veroorzaakt door de intensieve bebouwing en complexe infrastructuur. De infrastructuur voor warmte, ICT en CO₂ is matig.

Rendementen onder druk

Sinds de intrede van de economische crisis in 2008 zijn delen van de tuinbouwsector hard geraakt. De mondiale productie is toegenomen en mede daardoor vindt overproductie plaats. Tegelijkertijd wordt er enorm geconcurrerd op prijs. Dit heeft ertoe geleid dat de schaarste in ruimte voor glastuinbouwbedrijven is afgenomen. Als gevolg van het overschot in aanbod (vooral buiten de glastuinbouw concentratiegebieden) en het economisch klimaat is de waardering van gronden met de bestemming glastuinbouw afgenomen met percentages van 40 tot 80%, mede versterkt door executieverkopen van failliete boedels.

Er zijn echter langzaam tekenen van herstel in de sector zichtbaar. Bedrijven zoeken weer investeringsmogelijkheden. Er moet zich echter een nieuw evenwicht ontwikkelen tussen wensen van ondernemers, gedaalde waarde van vastgoed en criteria van banken.

⁴ Zoals vastgelegd in het vastgestelde bestemmingsplan "Glastuinbouwgebied Westland" dd. 19 december 2012.

2.2. Trends en ontwikkelingen

Glocalisering (globalisering & localisering)

Westlanders kennen de wereld als hun achtertuin, zowel op zakelijk gebied als privé. De Westlandse glastuinbouw opereert in toenemende mate internationaal. Tegelijkertijd is er een sterke hang naar (teelt van producten uit) de eigen omgeving. De integratie van wereldwijde handel van goederen en diensten, uitwisseling van kennis en personen en “local for local” teelt plaatst productie, handel en distributie in een ander daglicht. Doordat afstanden steeds minder worden ervaren wordt de wereld steeds kleiner. Er doet zich zowel de beweging voor naar mondiale productie en afzet, als een sterkere lokale verbondenheid in product en het vermarkten ervan (weten waar het vandaan komt).

Schaalvergroting

In de primaire productie blijft de ontwikkeling van het inkomen achter bij de rest van de keten en van de economie. Dit betekent dat voor een enigszins acceptabel inkomen in de primaire sector aanzienlijke efficiencyverbeteringen en schaalvergroting nodig zijn, of dat inkomensbronnen van buiten de agrarische sector aangeboord moeten worden (LEI, In perspectief: Over de toekomst van de Nederlandse agrosector, 2011).

Binnen de glastuinbouw zijn er verschillende ondernemers- en bedrijfsstijlen. De ondernemersstijl of bedrijfsstijl heeft invloed op de (benodigde) schaalgrootte van het bedrijf en de glastuinbouwcomplexen. De verhoudingen tussen deze twee stijlen maakt dat de rendementen bij alle bedrijfsgroottes wisselend zijn. Er zijn in algemene zin wel enkele verwachtingen voor optimale schaalgroottes voor de primaire teelt.

In de primaire teelt voor vier grote glasgroentegewassen (paprika, tomaat, radijs en aubergines) zal de schaalgrootte richting 2020-2025 naar minimaal 10 tot 15 ha. per bedrijf groeien. Potplanten en snijbloemen zullen een grootte van 3 tot 10 ha. (moeten) aanmeten om op voldoende schaal te investeren in mechanisering en automatisering.

Om innovatie te waarborgen is in Westland ook ruimte nodig voor startende, innoverende en niche-gerichte bedrijven met een behoefte aan kleinschaligere complexen. Bedrijven in nicheproducten, in met name bloemen en planten, kunnen concurrerend blijven met een kleinere oppervlakte (ca. 1 tot 3 ha.). Een concept als ‘kassenverzamelcomplex’, waar verschillende teelten op een schaal van 1 tot 1½ ha. per teelt worden toegepast binnen een (aanmerkelijk) groter kassencomplex, kan ook bijdragen aan deze behoefte, waar bijkomend met name de schaalvoordelen van lagere exploitatielasten van duurzame kapitaalgoederen worden benut. De algemene tendens naar de toekomst blijft echter dat schaalvergroting in Westland aanzienlijk zal doorzetten en daarom gefaciliteerd moet worden.

Specialisatie

Naast schaalvergroting zijn de afgelopen jaren steeds meer bedrijven zich gaan specialiseren op specifieke teelten. Het streven naar een hoge(re) toegevoegde waarde op een geteeld product of bij een geteeld product, het aanboren van nichemarkten en het “local for local” telen zijn veel gehanteerde bedrijfsstrategieën om voldoende rendement uit het bedrijf te halen. Ook de groei van areaal in veredeling en opkweekmateriaal, die eveneens een hoge opbrengst per m² hebben, zal verder doorzetten.

Locatievraagstuk wordt rationeler

Mede ingegeven door benodigde schaalvergroting en nieuwe toepassingen speelt binnen de glastuinbouw professionalisering een steeds belangrijkere rol. Familiebedrijven blijven de kern van de productietuinbouw maar worden steeds professioneler ingericht en gerund. In een mondiale (afzet)markt/economie spelen bedrijfseconomische afwegingen een steeds belangrijkere rol ten opzichte van sociaal maatschappelijke. De verminderde plaatsafhankelijkheid van ondernemers en bedrijven (door technologische vernieuwingen) en verminderde sociaal-maatschappelijke pullfactoren (ook ingegeven door individualisering) leiden ertoe dat vestigingskeuzes steeds rationeler worden gemaakt, gepaard met een ruimtelijke verschuiving.

Nieuw ondernemerschap

De economische crisis leidt tot nieuwe vormen van ondernemerschap. De klassieke tuinder verdwijnt langzaam van het speelveld, de ondernemer komt meer tot wasdom. Ook ontstaan er meer directe relaties tussen producent en eindafnemer in de keten. Deze veranderingen laten zich nog het meest kenmerken door de veranderende bedrijfsstrategie; ondernemers laten zich in hun beslissingen meer leiden door een gezond exploitatiemodel met meer zekerheden in de afzet, in tegenstelling tot het voeger gehanteerde kostprijs- of outputmodel.

Proces- en productinnovatie

Ontwikkelingen die leiden tot procesoptimalisatie, zoals het gebruik van LED-verlichting, meerlaags telen, robotisering en klimaatbeheersing/*het nieuwe telen*, zullen doorzetten. De ene innovatie is nog niet bedacht, of de volgende ontspruit op het volgende bedrijf. De productie per hectare zal hierdoor toenemen en de kwaliteit van de producten zal steeds hoger worden. De ontwikkelingen zullen echter niet leiden tot grootschalige verplaatsing van productie naar stedelijke gebieden met slechte tot matige teeltklimaat-factoren.

Anderzijds zullen productinnovaties het daglicht zien. Bio-algen, bouwstoffen voor cosmetica en medicijnen, lycopen, vezels, fossiele brandstofvervangers en energiedragers als methaan zijn hier voorbeelden van die thans tot de mogelijkheden behoren. Maar binnen het optimale teeltsysteem dat de glastuinbouwsector tot haar beschikking heeft kunnen ook andere producten geteeld worden.

Ruimtelijke verschuiving van teelten

Basisvoorwaarden voor een sector om economisch te floreren zijn fysieke ontwikkelings- en expansieruimte. Met het oog daarop is door de Adviesgroep Nijkamp (2010) nog gepleit voor een stevig nationaal netwerk van economisch-geografische kernclusters ('Greenports') en satellietlocaties voor de productie. Het idee is dat deze kernclusters zich ontwikkelen tot duurzame, innovatieve clusters met een belangrijke internationale regiefunctie; de satellietlocaties kunnen bijdragen aan de nodige flexibiliteit (LEI, In perspectief: Over de toekomst van de Nederlandse agrosector, 2011).

Westland, als kerncluster, zal zich de komende jaren dan ook anders ontwikkelen dan niet-kernclusters maar ook dan andere kernclusters. De ruimtelijke verschuiving van teelten wordt voorzien in het (nog meer) wegtrekken van:

- Grootschalige glasgroenteteelt naar locaties binnen Nederland met een gunstig klimaat en lagere vestigingskosten. Verplaatsing naar het buitenland geschiedt slechts als er naast deze voorwaarden ook lagere arbeidskosten zijn.
- Teelt van perk- en kamerplanten voor acties (veelal supermarkten en tuincentra) naar andere locaties in Nederland, doch beperkt.
- Grootschalige, goed door de lucht te transporteren, snijbloemeteelt naar gebieden met gunstig klimaat en lage arbeidskosten buiten Nederland.

Westland zal zich echter de komende jaren kunnen versterken met:

- Bloemen en planten, omdat deze dicht bij distributie (Flora Holland) zitten en daarmee internationaal concurrentievoordeel hebben dat wordt gekenmerkt door "vaker", "vlugger" en "verser".
- Relatief hoogwaardige snijbloemeteelt, pot- en perkplanten en bepaalde boomkwekerijproducten, dat veelal ten koste zal gaan van bestaand areaal buiten Westland.
- Specialistische groenteteelt. Deze teelt heeft een kleinere schaalgrootte nodig om rendabel te kunnen zijn, is qua schaalgrootte eenvoudiger in Westland te accommoderen en profiteert van de clustervoordelen van Westland.
- Moederbedrijven. Vele bedrijven zullen grootschalige teelt in de satellietlocaties (sommige wereldwijd) exploiteren, maar een gedeelte van de teeltactiviteiten in Westland blijven behouden. Daarbij zal de coördinatie van het bedrijf vanuit Westland geschieden, waarbij de synthese met de overige bedrijven van de keten in Westland een belangrijke rol spelen.

Vergrijzing, stoppers en leegstand

De algemene trend van vergrijzing, als gevolg van de demografische opbouw, is ook terug te vinden in de glastuinbouwgebied van Westland. In Westland zijn ongeveer 300 kwekers boven de 55 jaar die binnen afzienbare tijd willen gaan stoppen. Jaarlijks stopt ongeveer 10% van de glastuinbouwondernemers met een glastuinbouwcomplex dat kleiner is dan 1,5 ha.. Dit is ca. 65 ha. op jaarbasis. Veel daarvan zijn de potentiële stoppers door vergrijzing. Naar verwachting zal zodoende alleen al in die doelgroep binnen de komende 10 jaar ca. 425 ha. vrijvallen. Dit komt overeen met ca. 15% van het totale areaal in Westland. Om bedrijfseconomische redenen zullen nog meer bedrijven stoppen. Complexen van bedrijven zonder opvolger worden, in deze

economische moeilijke tijd, veelal niet opgekocht, maar blijven leeg staan. De agrarische bedrijfswoningen blijven veelal staan (zelfs na verkoop), worden in strijd met het bestemmingsplan in gebruik genomen of uitgeplaatst.

2.3. Aanbevelingen

Ten gevolge van het voorgaande zijn, onderstaand, aanbevelingen geformuleerd op het gebied van *Ruimtelijke ordening & infrastructuur, Energie, Logistiek, verkoop & marketing* en

Financiering. Tot slot worden ook aanbevelingen gedaan ten aanzien van het *Proces*, ter verwezenlijking van de aanbevelingen.

Ruimtelijke ordening & infrastructuur

Ruimtelijke ordening en infrastructuur spelen een belangrijke rol in de modernisering van de glastuinbouw. Immers, er moet zowel kwantitatief als kwalitatief voldoende ruimte zijn om moderne glastuinbouwbedrijven te kunnen bouwen en exploiteren. Inzet is nodig op een masterplan, obstakels, infrastructuur en wettelijk instrumentarium.

Masterplan modernisering

- 1. Maak voor de 17 glastuinbouwgebieden in Westland een ontwikkelplan per gebied, waarin op basis van de ruimtelijke, infrastructurele en economische uitgangspunten voor groente-, bloemen en plantenbedrijven, een concreet beeld ontstaat van de kansen en knelpunten om het gebied in beweging te krijgen. Maak deze plannen in samenspraak met de in dat gebied gevestigde ondernemers. Stel op basis van dat plan prioriteiten, waarbij een goede balans ontstaat tussen snelheid en haalbaarheid. Stel instrumenten ter beschikking om uit te voeren. Dit geheel vormt een masterplan.***

Ruimtelijk-economische mogelijkheden en continuïteitskansen per gebied moeten in beeld worden gebracht. Hiervoor is het van belang dat private en publieke partijen hun ruimtelijke, infrastructurele en economische uitgangspunten gezamenlijk formuleren. Deze uitgangspunten zullen per teelt verschillen (zie bijlage XII). In combinatie met specifieke gebiedskenmerken en –mogelijkheden leidt dit tot een ontwikkelprogramma/masterplan op gebiedsniveau. Deze masterplannen zullen in nauwe samenspraak met de ondernemers in het betreffende gebied opgezet moeten worden. Op deze wijze kan een gezonde mix van (verschillende typen en soorten) moderne bedrijven ontstaan die bijdragen aan de vitaliteit van Westland.

Obstakels

2. Handhaaf bestemmingen (gelijk speelveld) en sta geen andere verdienmodellen toe op kavels met een duurzame glastuinbouwbestemming.

De kracht van Westland zit in de onderlinge verwevenheid en afhankelijkheid van functies binnen het glastuinbouwcluster. Behoud en versterking van het hele glastuinbouwcluster staat voorop, waarbij er geen onderdelen uit het Westlandse glastuinbouwcluster mogen verdwijnen⁵. Ook de diversiteit van de primaire productie maakt bepaalt mede deze kracht. De Westlandse ruimtelijke structuren, (fysieke) obstakels en het strijdig gebruik van gronden en opstallen maken benodigde schaalgroottes (zie trend *schaalvergroting*) en optimale lengte-breedte verhoudingen van primaire productiebedrijven lastig realiseerbaar.

Majeure ingrepen, door het obstakelvrij maken van de duurzame glastuinbouwgebieden en het versterken van structuren, om ruimte te bieden aan benodigde schaalvergroting, zijn noodzakelijk om Westland concurrerend te houden als primair productiegebied in de glastuinbouw. Bij de inventarisatie van de verschillende bestemmingsplannen voor het Westlands glastuinbouwgebied zijn (de tot dan toe onzichtbare) honderden strijdigheden zichtbaar geworden. Er rust volgens de rechtspraak een beginselplicht tot handhaving op een gemeente⁶. De geschiedenis leert echter dat geen van de voormalige Westlandse gemeenten op grote schaal actief heeft gehandhaafd, tenzij daartoe aanleiding bestond door een concreet verzoek tot handhaving.

In de praktijk blijkt dat veel strijdigheden een directe relatie hebben met modernisering van de glastuinbouw en in veel gevallen zelfs bepalend voor het al dan niet slagen van een concreet initiatief. In elk geval is duidelijk dat niet handhaven van strijdig gebruik een fors prijsopdrijvend effect heeft en zeer vertragend kan zijn bij concrete initiatieven tot modernisering. Handhaving van strijdig gebruik van gronden en opstallen en moderniseringsplannen gaan hand in hand en hebben een “domino-effect”. Tijdige en consequente inzet en aandacht draagt bij aan duidelijkheid voor een ieder in het glastuinbouwgebied en kan een belangrijke bijdrage leveren aan de beschikbaarheid van areaal voor de modernisering van de glastuinbouw.

Daarnaast is er nog een directe relatie tussen handhaven en het verstrekken van subsidies. De combinatie van aandacht voor handhaving aan de ene kant en het verstrekken van een (uitplaatsings-)subsidie aan de andere kant blijkt uiterst succesvol.

⁵ Gemeente Westland (2013); Structuurvisie Westland 2020, perspectief 2040, p. 32.

⁶ ABRS 30 juni 2004, JB 2004, 293: *Gelet op het algemeen belang dat gediend is met handhaving, zal in geval van overtreding van een wettelijk voorschrift het bestuursorgaan dat bevoegd is om met bestuursdwang of een last onder dwangsom op te treden, in de regel van deze bevoegdheid gebruik moeten maken. Slechts onder bijzondere omstandigheden mag het bestuursorgaan worden gevegd dit niet te doen. Dit kan zich voordoen indien concreet uitzicht op legalisatie bestaat. Voorts kan handhavend optreden zodanig onevenredig zijn in verhouding tot de daarmee te dienen belangen dat van optreden in die concrete situatie behoort te worden afgezien.*

3. *Reduceer het aantal (in de weg liggende) woningen in duurzame glastuinbouwgebieden.*

In Westland staan veel woningen op locaties die bij een eerstvolgende modernisering in de weg staan voor een optimale verkaveling. Zoals in 2.1 gesteld wordt, in een optimale situatie, zo min mogelijk gewoond in het glastuinbouwgebied. Om tot deze optimale situatie te komen kunnen woningen worden uitgeplaatst of uitgekocht. Het opkopen van woningen kost voornamelijk veel geld, het uitplaatsen van woningen kost ook enig bruto glastuinbouwareaal. Het uitplaatsen of uitkopen van woningen levert echter in vele gevallen kwalitatief hoogwaardig (netto) glastuinbouwareaal op, omdat betere structuren ontstaan die tot meer mogelijkheden en flexibiliteit leiden voor moderne glastuinbouwbedrijven. Zo kan een enkele woning een toekomstbestendige structuur van bijvoorbeeld 10 hectare frustreren. De netto areaalwinst van uitplaatsing van in de weg liggende woningen voor toekomstbestendige structuren is dan ook vele malen groter dan het eventuele verlies van areaal bij uitplaatsing.

Ter illustratie kan, in geval van uitplaatsing, onderscheid worden gemaakt in drie scenario's: het uitplaatsen van alle woningen (ca. 3.800 woningen), alle woningen exclusief het minimum aantal in de toekomstig benodigde bedrijfswoningen (ca. 3.100 woningen) en alleen de (op korte termijn) in de weg liggende woningen (ca. 1.200 woningen). Het uitplaatsen van alle woningen zou ca. 630 ha. aan bruto glastuinbouwareaal kosten⁷ (dit staat gelijk aan 2x de oppervlakte van de woonkern 's-Gravenzande), scenario 2 ca. 501 ha. en scenario 3 ca. 200 ha.⁸ (ter grootte van de woonkern Wateringen). Daar tegenover staat dat er ook areaal wordt gewonnen.

In het scenario van alle woningen, levert dit 380 ha. nieuw bruto glastuinbouwgebied op. In het scenario 2 en 3 is dit respectievelijk 310 ha. en 120 ha.. De meeste efficiëntie wordt gehaald uit in de weg liggende woningen, omdat dit de woningen zijn die op korte termijn de duurzame structuren frustreren. Zoals aangegeven moet deze efficiëntie niet zozeer gemeten worden in de oppervlakte die ter beschikking komt aan de glastuinbouw, maar hoofdzakelijk in de kwaliteit van de toekomstbestendige structuur die de uitplaatsing met zich meebrengt. De oppervlakte en kwaliteit van het fysiek productieareaal en daarmee het netto teeltareaal kan hierdoor sterk verbeteren.

Het geniet echter de voorkeur om woningen uit het duurzaam glastuinbouwgebied te halen. Een actief verminderingsbeleid is daarom noodzakelijk om snelle slagen te maken en gronden vrij te spelen voor moderne glastuinbouwbedrijven. In geval van opkopen zal dit om grote bedragen gaan. Er kan ook gedacht worden aan het uitplaatsen naar de al bestaande beoogde ontwikkelingsgebieden of het aanwijzen van speciale uitplaatsingsgebieden. Voor de bestaande te ontwikkelen gebieden zal de afweging gemaakt moeten worden of de economische winst van areaalbehoud opweegt tegen de (extra) kosten van óf het opgeven van enkele (deel)gebieden voor modernisering ten gunste van efficiënte modernisering óf het afschrijven van gronden

⁷ Uitgegaan wordt van 60% uitgeefbaar per woonkavel en een woonkavel van 1.000 m².

⁸ Het uitplaatsen van woningen levert ook weer gronden op die weer gebruikt kunnen worden voor de glastuinbouw (zie derde kolom). Echter, niet alle gronden zullen even efficiënt gebruikt kunnen worden. Hiervoor is in de vierde kolom een percentage opgenomen.

die al aangewezen zijn voor (nog te ontwikkelen) woningbouw. Dit vraagt nadere uitwerking.

Tot slot kan breder gekeken worden dan alleen het uitplaatsen of uitkopen. Hierbij kan gedacht worden aan intensivering in bestaande kavels, twee woningen voor één grotere, bevrozen van de oppervlakte van de huidige kavel/niet verkleinen van het bruto glastuinbouwareaal (nu 500 m² is bij uitplaatsing ook 500 m²), verkleinen van de oppervlakte van de nieuwe woonkavel (in combinatie met andere instrumenten), een woning voor een grotere tuin/paardenweide of woning voor huisvesting arbeidsmigranten. Ook hier is nadere uitwerking benodigd, al dan niet in combinatie met uitplaatsing of uitkopen van woningen.

4. Verplaats woningen en wijzig daarna bestemming.

Het is van essentieel belang dat (voormalig agrarische) woningen pas een bestemming “Wonen” krijgen nadat de woningen verplaatst zijn. De bestemmingswijziging moet dan ook ten dienste staan van de modernisering van het glastuinbouwgebied. Het bestaande instrumentarium biedt hiervoor thans een goede basis.

Hoewel dit ruimtelijke een kleiner probleem is, zijn in Westland naast vele woningen eveneens veel niet-glastuinbouwbedrijven (ca. 110 ha.) aanwezig die, al dan niet door in het verleden ontstane legale situaties, een belemmering vormen voor de optimalisering van het potentieel teeltareaal.

Voor beiden geldt, dat een smeermiddel voor verplaatsing binnen of buiten het potentieel teeltareaal hectares, kwalitatief hoogwaardige (beter gestructureerd), areaalwinst kan opleveren.

Infrastructuur

5. Verbeter weginfrastructuur.

De weginfrastructuur in Westland is weerbarstig, fijnmazig en veelal onvoldoende voor een snelle en adequate afwikkeling van de benodigde vervoersbewegingen van het glastuinbouwcluster, in combinatie met vervoersbewegingen van andere functies in en rondom het glastuinbouwgebied. Met name in het gebied boven de lijn Heenweg-Naaldwijk-Kwintsheul dient de weginfrastructuur aangepast/gestroomlijnd te worden aan de noodzakelijke bedrijfsontwikkelingen.

6. Verbeter infrastructuur energie, CO₂ en glasvezel.

Ook energie speelt een belangrijke rol in de primaire productie. Het benutten van aardwarmte (middels warmte-koude opslag (WKO) of geothermie), het gebruik van CO₂ en een glasvezelnetwerk zijn voor moderne glastuinbouwbedrijven noodzakelijke productievoorwaarden. Zo is OCAP (Organic Carbondioxide for Assimilation of Plants) sinds 2005 een succes, waarbij CO₂ benut wordt die vrijkomt bij de olieraffinaderij van Shell in Pernis. Waar dit normaliter in de lucht verdwijnt wordt dit naar Westland getransporteerd, omdat tegelijkertijd tuinders in Westland en

Oostland juist CO₂ nodig hebben. Bij verdere onafhankelijkheid van fossiele brandstoffen, door bijvoorbeeld aardwarmte, is beschikbaarheid van voldoende en kwalitatief hoogwaardige CO₂ voor het groeiproces van gewassen onontbeerlijk. Levering van (externe) CO₂ voegt een onmiskenbare waarde toe aan de bedrijfsvoering van een glastuinbouwbedrijf. Het netwerk is echter nog onvoldoende en moet worden versterkt zodat er continue vraag en leveringszekerheid ontstaat. Bijkomend voordeel is dat een bijdrage wordt geleverd aan het verminderen van uitstoot van CO₂ in het havengebied.

Ook het gebruik van WKO en geothermie is de laatste jaren steeds meer in opkomst. De mogelijkheden voor het gebruik hiervan moeten worden benut en verruimd, zodat de productiebedrijven optimaal gebruik kunnen maken van deze milieuvriendelijke energiebronnen. Daarnaast dienen de ontwikkelingen rond het gebruik van PV (Photo Voltaïsch/zonnecellen) op kassen nauwgezet te worden gevolgd en mogelijkheden voor een pilot te worden benut. De energie-infrastructuur dient de komende jaren aangepast te worden aan het maximaal benutten van geothermie.

Glasvezelnetwerken bevinden zich hoofdzakelijk binnen de bebouwde kom (woonkernen en soms ook bedrijventerreinen). De glastuinbouw is de afgelopen decennia sterk geïndustrialiseerd en de afzetmarkt gemonialiseerd. Dit heeft tot gevolg dat digitalisering, monitoring, etc. steeds belangrijker is voor moderne bedrijfsvoering van glastuinbouwbedrijven. Toegang tot snelle netwerken voor dataverkeer draagt bij aan verbetering van bedrijfsvoering en product.

Het is daarom noodzakelijk cross-overs te maken en gezamenlijk te komen tot (een) warmtering(en), smart-grid(s) en (data) netwerken.

Wettelijk instrumentarium

7. Start proces om onteigening als instrument in te zetten bij herverkaveling van duurzaam glastuinbouwgebied.

Om areaal vrij te maken kan het noodzakelijk zijn wettelijke instrumenten in te zetten om op korte termijn modernisering te faciliteren. Een mogelijk instrument is dat van onteigening. Ingeval geen sprake meer is van gebruik conform de bestemming kan dit middel, al dan niet alleen al door de toepassingsmogelijkheid, vruchten afwerpen en modernisering in een stroomversnelling brengen. Een verdere verdieping op de wettelijke mogelijkheden is gewenst.

Energie

In aansluiting op de infrastructurele benodigdheden voor energie zijn er ook op het gebied van duurzaamheid, regelgeving, etc. de nodige acties benodigd.

Verduurzamingsplan

8. Maak verduurzamingsplan voor wat betreft energie.

De glastuinbouwsector is een belangrijke energiegebruiker en -leverancier. Energie speelt een belangrijke rol in het bedrijfsproces. Verduurzaming draagt bij aan verlaging van de (energie)kosten, de toekomstbestendigheid van het teeltareaal en het glastuinbouwcluster. Daarbij verbetert dit de ruimtelijke kwaliteit van het Westlands glastuinbouwgebied.

Uitwisseling en aansluiting

9. Optimale uitwisseling van energie mogelijk maken tussen verschillende locaties.

Uitwisseling van energie is een essentiële randvoorwaarden om duurzame energiebronnen optimaal te kunnen benutten. De benadering van het cluster dient dan ook op dit aspect doorgevoerd te worden. Uitwisseling van energie maakt dat deze component in de totale bedrijfsvoering en bedrijfsfinanciering een stabielere factor wordt zodat er meer (financiële) ruimte ontstaat voor zowel fysieke als procesmatige modernisering van het cluster.

10. Aardwarmte projecten stimuleren en zodanig benutten dat zo veel mogelijk ondernemers kunnen profiteren.

In de totale energiemix speelt het gebruik van aardwarmte een belangrijke rol. Aardwarmteprojecten zijn echter kostbaar en vragen een hoge mate van samenwerking en een collectief belang. Projecten zijn echter plaatsgebonden en kunnen daardoor invloed hebben op de potentiële gebruikers van deze bron. Voor de modernisering van de glastuinbouw is het van belang dat zoveel mogelijk ondernemers kunnen profiteren van aardwarmte.

11. Mogelijkheden onderzoeken om netwerken per regio in Westland aaneen te rijgen tot een totaal energieweb.

Gelet op de complexiteit van bedrijfsvoeringen, omvang van bedrijven, verscheidenheid in gebiedskenmerken, etc. kunnen particuliere netwerken (kralen) per gebied of regio bijdragen aan een betere energie-infrastructuur op gebiedsniveau. Betere afstemming en uitwisseling op gebiedsniveau kan zorgen voor een betere aansluiting naar behoefte, efficiëntieslag en verduurzaming. Daarbij kunnen de kralen een bijdrage leveren aan de optimalisering van het totale netwerk. Kansen worden gezien in het aaneenrijgen van verschillende, bestaande en toekomstige, 'kralen' aan de bestaande netwerken, waarmee een aaneengesloten, duurzaam netwerk in Westland kan worden gevormd (energieweb).

Logistiek, verkoop & marketing

De primaire productie maakt onderdeel uit van het totale glastuinbouwcluster. Een sterk productieareaal behoeft ook sterke onderdelen van het overige cluster. De synthese tussen deze onderdelen is van essentieel belang en versterkt elkaar.

Agrologistiek

12. Handhaaf en versterk agrologistieke functie

De “draaischijffunctie” van Westland is van essentieel belang. Westland moet zich blijven toeleggen op verkoop- en distributiefunctie voor groente, bloemen en planten. Er dient volop ingezet te worden op facilitering van glastuinbouwbedrijven met een meerwaarde/hoge toegevoegde waarde en hoofdvestiging van primaire bedrijven met verwerking (zogenaamde “moederbedrijven”), met behoud van de kracht van de agrologistieke centra in Westland.

De primaire productie kan niet zonder verwerkende, toeleverende en handelsbedrijven. Er dient daarom ook ruimte geboden te worden aan voldoende beschikbaarheid van agrologistieke terreinen, de versterking van de kade-functie bij Hoek van Holland en de verbetering van de bijbehorende (weg)infrastructuur in Westland.

Kennisintensivering en waardecreatie

13. Faciliteer en werf veredelingsbedrijven.

Een belangrijke pullfactor voor Westland is haar kennisvoorsprong en innovatiekracht. Deze kennis en innovatie zit binnen het glastuinbouwcluster in de ontwikkeling van randvoorwaardelijke producten aan de voorkant van de keten, zoals veredeling.

Het faciliteren van dergelijke bedrijven binnen de Greenport draagt bij aan de continue vernieuwing en blijvend koploperschap van Westland voor wat betreft de productie alsmede (nieuwe) hoogwaardige werkgelegenheid en kennis. Westland moet in zetten op de versterking van de aantrekkelijkheid als vestigingsgebied voor bedrijven in de voorkant van de keten.

14. Werk aan waardecreatie van product en onderscheidend vermogen van producten en bedrijven: klant en marktgericht.

De positie van Westland in de afzet wordt gekenmerkt doordat Westland altijd kan leveren. Hoewel dit in beginsel een positieve gedachte is, heeft dit tot neveneffect dat sommige potentiële afnemers eerst, veelal buiten Westland, zoeken naar de geschikte leverancier en, indien niet gevonden, terecht komt in Westland. Westlandse producten kennen te weinig onderscheidend vermogen. Het beter vermarkten van het product moet leiden tot versterking van de marktpositie van Westland(se producten).

15. Versterk commerciële en marketingfunctie in Westland

Inzet op kennis, innovatie en vermarkten moet leiden tot “Westland als uithangbord van greenportontwikkelingen”. Het ruimtelijke faciliteren hiervan, in de vorm van bijvoorbeeld expeditie- en expositieruimten, versterkt de beeldvorming, kennis en vermarkting van Westlandse producten. Een verdere uitbouw van de Greenport Horti Campus op het gebied van onderwijs, kennis en innovatie draagt bij aan de ontwikkeling van Westland; het commerciële, creatieve centrum van de Nederlandse glastuinbouw (Fresh Valley). De Westlandse glastuinbouwsector kan hierbij concurrentievoordelen behalen.

Duurzame Greenport

16. Vercommercialiseer duurzaamheid Westland (product)

Inzetten op duurzaam energiegebruik, duurzame productie, gebruik van duurzame materialen, duurzaam bouwen etc. kan Westland onderscheiden van andere Greenports.

Verduurzaming past binnen de sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen in de maatschappij, waarmee het een bijdrage levert aan het vermarkten van producten.

Financiering

17. Zoek nieuwe financieringsconstructies of -participaties voor uitvoering van deelplannen.

Momenteel is de aanschaf van een bestaand bedrijf van 3 tot 5 ha tot 10 jaar oud in veel gevallen voordeliger dan nieuwbouw. Dit zet een rem op vernieuwing van glas en op de aankoop van meerdere oude, kleine bedrijven. In deze laatste groep bevinden zich de nodige stoppers. Nieuwe constructies, bijvoorbeeld door een (tijdelijke) stallingsmogelijkheid te creëren om deze bedrijven op te kopen en woningen te verplaatsen, moeten bijdragen aan de het creëren van moderne productiebedrijven bij aantrekkelijke economische ontwikkelingen.

Er dient een inschatting gemaakt te worden wat er door bedrijven de komende 15 jaar geïnvesteerd moet worden om het productieareaal up-to-date te houden en/of verder te moderniseren. Door dit af te zetten tegen de verdienmogelijkheden kan inzicht worden verkregen in de moderniseringskracht van de sector. Daarnaast moeten de infrastructurele investeringen die daarbij nodig zijn inzichtelijk worden gemaakt.

18. Onderzoek financieringsvormen voor tuinbouwbedrijven, waarbij bedrijfsvoering separaat van onroerend goed wordt gefinancierd.

Naar verwachting zullen ondernemers, banken en overheid met de huidige financieringsvormen de benodigde investeringen niet kunnen dragen. Onderzoek is

nodig naar alternatieve financieringsmogelijkheden, zoals erfpachtconstructies⁹ al dan niet in combinatie met een stallingsbedrijf en met institutionele beleggers, om financieringsmogelijkheden voor de ondernemer te verruimen.

19. Maak een financieringsplan voor aardwarmte.

Ook in de randvoorwaardelijke sfeer, en dan met name op het gebied van energie, is het noodzakelijk om nieuwe financieringsvormen te onderzoeken. Om aardwarmteprojecten te kunnen stimuleren en faciliteren, zoals in aanbeveling 10 genoemd, kan worden gedacht aan het maken van een totaal financieringsplan.

Proces

Modernisering van glastuinbouw is in de huidige netwerkmaatschappij een samenspel tussen publieke en private partijen. Om in een innovatieve, dynamische en complexe sector, zoals de glastuinbouwsector, modernisering te bewerkstelligen is, het in het verleden veelal toegepaste, toelatingsplanologie niet (langer) het geëigende middel. Toelatingsplanologie kenmerkt zich door een statisch karakter, stroperige besluitvorming en een maakbaarheidsdenken, waardoor het onvoldoende oplossing biedt voor een proces met een veelheid van actoren en ontwikkelingen.

Er zal daarom ruimte geboden moeten worden aan een meer ontwikkelingsgerichte planologie: ontwikkelingsplanologie. Ontwikkelingsplanologie biedt een handvat om in te spelen op de veranderingen. Om ontwikkelingsplanologie een succes te maken is een gezamenlijk belang nodig dat sterk genoeg is om het complexe proces te kunnen doorlopen. Partijen zullen zich dan ook moeten conformeren aan dit belang.

Dit gezamenlijk belang kan bijvoorbeeld worden versterkt door te streven naar (systeem)innovaties, waardoor actoren beter gebonden worden (en blijven) aan een gebiedsgericht project. Belangrijk hierbij zijn de (functionele) positionering van het projectgebied in het glastuinbouwcluster, flexibiliteit in kritische massa bruto glastuinbouwareaal, gebiedsmarketing, procesmatige versnelling en aanpassing van subsidies (zoals revolving funds), zodat, ook in economisch onzekere tijden, (systeem)innovaties kunnen worden gestimuleerd en de investeringsbereidheid en -mogelijkheden in het glastuinbouwgebied worden versterkt.

Bovenstaand gedachtegoed over de procesmatige aanpak van de modernisering van de glastuinbouw mondt uit in de navolgende procesafspraken:

20. Gemeente neemt initiatief voor het opzetten van masterplan, projectorganisatie en inzet gebiedsbemiddelaars. Een coördinatiegroep bestaande uit gemeente en bedrijfsleven vormt de opdrachtgeversgroep.

21. Gemeente, LTO/Bedrijfsleven en Rabo Westland onderzoeken gezamenlijk het aspect financiering.

22. Een coördinatiegroep neemt initiatief om Westland te ontwikkelen tot het commerciële en marketingcentrum van de glastuinbouw.

⁹ Zie Vakblad voor de Bloemisterij 25 (2013)

3. Conclusie

Om moderne glastuinbouw, met name de primaire productie, in Westland naar het jaar 2030 te kunnen accommoderen zijn de nodige inspanningen noodzakelijk. Het is daarbij van belang te onderkennen dat het Westlands glastuinbouwgebied divers is voor wat betreft gebiedskenmerken, bedrijven, teelten en structuren. Dit gaat gepaard met de nodige obstakels om primaire productiebedrijven in de toekomst te kunnen blijven accommoderen. Daarbij zullen verscheidene trends en ontwikkelingen invloed hebben op de randvoorwaarden en vestigingseisen van de gebruikers van het Westlands glastuinbouwgebied en de agrologistieke terreinen.

3.1. Aanbevelingen

Om Westland een vitaal productiegebied te laten blijven is urgente inzet nodig op verschillende vlakken die aansluiten bij de diversiteit aan problematieken, die daarbij ook per gebied kunnen verschillen. Dit heeft dan ook geresulteerd in een divers palet aan aanbevelingen op onder meer het bedrijfseconomische, ruimtelijk juridische, fysieke en sociaal-maatschappelijke vlak. De aanbeveling wordt gedaan om Westland op de volgende punten “aan te pakken”:

Ruimtelijke ordening & infrastructuur

1. Maak voor de 17 glastuinbouwgebieden in Westland een ontwikkelplan per gebied, waarin op basis van de ruimtelijke, infrastructurele en economische uitgangspunten voor groente-, bloemen en plantenbedrijven, een concreet beeld ontstaat van de kansen en knelpunten om het gebied in beweging te krijgen. Maak deze plannen in samenspraak met de in dat gebied gevestigde ondernemers. Stel op basis van dat plan prioriteiten, waarbij een goede balans ontstaat tussen snelheid en haalbaarheid. Stel instrumenten ter beschikking om uit te voeren. Dit geheel vormt een masterplan.
2. Handhaaf bestemmingen (gelijk speelveld) en sta geen andere verdienmodellen toe op kavels met een duurzame glastuinbouwbestemming.
3. Reduceer het aantal (in de weg liggende) woningen in duurzame glastuinbouwgebieden.
4. Verplaats woningen en wijzig daarna bestemming.
5. Verbeter weginfrastructuur.
6. Verbeter infrastructuur energie, CO2 en glasvezel.

7. Start proces om onteigening als instrument in te zetten bij herverkaveling van duurzaam glastuinbouwgebied.

Energie

8. Maak verduurzamingsplan voor wat betreft energie.
9. Optimale uitwisseling van energie mogelijk maken tussen verschillende locaties.
10. Aardwarmte projecten stimuleren en zodanig benutten dat zo veel mogelijk ondernemers kunnen profiteren.
11. Mogelijkheden onderzoeken om netwerken per regio in Westland aaneen te rijgen tot een totaal energieweb.

Logistiek, verkoop & marketing

12. Handhaaf en versterk agrologistieke functie.
13. Faciliteer en werf veredelingsbedrijven.
14. Werk aan waardecreatie van product en onderscheidend vermogen van producten en bedrijven: klant en marktgericht.
15. Versterk commerciële en marketingfunctie in Westland.
16. Vercommercialiseer duurzaamheid Westland (product).

Financiering

17. Zoek nieuwe financieringsconstructies of -participaties voor uitvoering van deelplannen.
18. Onderzoek financieringsvormen voor tuinbouwbedrijven, waarbij bedrijfsvoering separaat van onroerend goed wordt gefinancierd.
19. Maak een financieringsplan voor aardwarmte.

Proces

20. Gemeente neemt initiatief voor het opzetten van masterplan, projectorganisatie en inzet gebiedsbemiddelaars. Een coördinatiegroep bestaande uit gemeente en bedrijfsleven vormt de opdrachtgeversgroep.
21. Gemeente, LTO/Bedrijfsleven en Rabo Westland onderzoeken gezamenlijk het aspect financiering.
22. Een coördinatiegroep neemt initiatief om Westland te ontwikkelen tot het commerciële en marketingcentrum van de glastuinbouw.

3.2. Matrix “Plan van Aanpak tot accommoderen moderne glastuinbouw in Westland

Onderwerp	Gemeente	Westland Infra	Financiers	Ondernemers	LTO	Andere
Ruimtelijke Ordening en Infrastructuur						
1. Maak voor de 17 glastuinbouwgebieden in Westland een ontwikkelingsplan per gebied, waarin op basis van de ruimtelijke, infrastructuur en economische uitgangspunten voor groen-, bloemen en lindebodempvlen, een concreet beeld ontstaat van de kansen en knelpunten om het gebied in beweging te krijgen. Maak deze plannen in samenspraak met de in dat gebied gevestigde ondernemers. Stel op basis van dit plan prioriteiten, waarbij een goede balans ontstaat tussen snelheid en haalbaarheid. Stel instrumenten ter beschikking om uit te voeren. Dit geheel vormt een masterplan.	X			X	X	Hoogheertradichap van Dordland
2. Handhaaf bestemmingen (geëlijk spekdeld) en sta geen andere verdelmdodelen toe op kavels met een duurzame glastuinbouwbestemming.	X					Province, Rijk
3. Reduceer het aantal woningen in duurzame glastuinbouwgebieden.	X					Province, Rijk
4. Verplaats woningen en wijkje daarna bestemming.	X					Province
5. Verbeter weginfrastructuur.	X					Province (warmtebureau), Regio (HGL/MRBDH), OCAP, Havenbedrijf
6. Verbeter infrastructuur energie, CO2 en gasvezel.	X	X				
7. Start proces om ontgensing als instrument in te zetten bij herverkeveling van duurzaam glastuinbouwgebied.						
Energie						
8. Maak verduurzamingsplan v.w.b. energie.	X					X Province (warmtebureau)
9. Optimale uitwisseling van energie mogelijk maken tussen verschillende locaties.		X				Province (warmtebureau)
10. Aardwarme projecten stimuleren en zodanig benutten dat zo veel mogelijk ondernemers kansen profiteren.	X					Province (warmtebureau), Regio (HGL/MRBDH)
11. Mogelijkheden onderzoeken om netwerken per regio in Westland samen te rijgen tot een totaal energieweb.		X				
Logistiek, Verkoop en Marketing						
12. Handhaaf en versterk agrarologische functie	X					X Friesland, Provincie, Rijk
13. Faciliteren en versterken verdelmdodelen.						X Verdelmdodelen, Provincie, Innovation Quarter
14. Werk aan waardecreatie van product en onderscheidend vermogen van producten en bedrijven. Klant en maatgeestich						X Afdelingsorganisaties
15. Versterk commerciële en marketingfunctie in Westland						X GHC, Afdelingsorganisaties
16. Vercommerciëleer duurzaamheid Westland (product)				X		
Financiering						
17. Zoek nieuwe financieringsconstructies of participaties voor uitvoering van deesplanen	X		X		X	EU (investering fondsen), Regio (HGL/MRBDH)
18. Onderzoek financieringsvormen voor tuinbouwbedrijven, waarbij bedrijfsvoering separaat van ontvoend goed wordt gefinancierd.			X	X		Province
19. Financieringsplan voor aardwarme			X	X		Province
Proces						
20. Gemeente neemt initiatief voor het opzetten van masterplan, projectorganisatie en inzet gebiedsbeheerders. Een coördineringsgroep bestaande uit gemeente en bedrijfsleven vormt de opdrachtovervoersgroep.						Province, Rijk
21. Gemeente, LTO Bedrijfsleven en Rabo Westland onderzoeken financiering						GHC
22. Coördineringsgroep neemt initiatief om Westland te ontwikkelen tot het commerciële en marketingcentrum van de glastuinbouw.						
X = Beoogd trekker						

Bronnen

Adviesgroep Nijkamp (Tuinbouwcluster Greenport.NL) (2010). Vitaal Tuinbouwcluster 2040; een toekomststrategie voor Greenport Holland. Den Haag: Ministerie van LNV.

Dammers, E., F. Verwest, B. Staffhorst & W. Verschoor (2004). Ontwikkelingsplanologie: lessen uit en voor de praktijk. Rotterdam: NAI Uitgevers/Den Haag: Ruimtelijk Planbureau.

Dijk, A. van (2006). Ontwikkelen op niveau: de Zuid-Hollandse uitdaging vraagt om ontwikkelingsplanologie. Den Haag: Provincie Zuid-Holland.

Gemeente Westland (2013). Structuurvisie Westland 2025, perspectief 2040. Naaldwijk: Gemeente Westland.

LEI (2011). In perspectief: Over de toekomst van de Nederlandse Agrosector. Den Haag: LEI, onderdeel van de Wageningen UR.

NRLO (Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek) (1999) , Innoveren met Ambitie: kansen voor agrosector, groene ruimte en vissector. NRLO- rapport 99/17. Den Haag: Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek.

Zie bijlage II.

Bijlagen

I.	Definities	35
II.	Beschrijving fysieke “status quo”	37
I.1.	Inleiding	37
I.2	Omvang glastuinbouw	38
I.3	Braakligging	41
I.4	Kavelgrootte	41
I.5	Leeftijd en modernisering van fysiek teeltareaal	45
I.6	(Infra)structuur	46
III.	Gebiedstypen	49
IV.	Verdeling deelgebieden	51
V.	Korrelgrootte complexen	53
VI.	Woningen	55
VII.	Urgent te verplaatsen woningen	57
VIII.	Leeftijd teeltareaal (1)	59
IX.	Leeftijd teeltareaal (2)	61
X.	Kavelstructuur	63
XI.	Waterinfrastructuurproblematiek	65
XII.	Gespreksverslag ondernemers	67

I. Definities

In dit plan van aanpak wordt gebruik gemaakt van enkele begrippen die nadere uitleg behoeven. Binnen het ‘glastuinbouwjargon’ worden vele begrippen gebruikt, soms door elkaar en soms ook niet geheel op de juiste wijze. Om verwarring te voorkomen en gegevens juist te interpreteren is onderstaand een aantal essentiële begrippen gedefinieerd.

In dit plan van aanpak wordt met de navolgende begrippen bedoeld:

Bruto/bruto glastuinbouwareaal

Een begrenst gebied waar glastuinbouw aanwezig is.

Bruto glastuinbouwareaal

Een begrenst gebied binnen het bruto/bruto glastuinbouwareaal dat is bestemd voor de uitoefening van glastuinbouw, ook wel het potentieel teeltareaal, inclusief de eventueel aanwezige bedrijfswoningen, ontsluitingswegen en overige verharding, watergangen, groenstructuren e.d..

Fysiek productieareaal

De fysiek aanwezige opstanden en in gebruik zijnde open gronden, binnen het bruto glastuinbouwareaal, waar productie en/of toevoeging van waarde plaats vindt (bedrijfsgebouwen, kassen en vollegrondsteelt).

Fysiek glasareaal

Het glasoppervlak dat zichtbaar aanwezig is, binnen het bruto glastuinbouwareaal, ongeacht de daarin aanwezige functie(s).

Glastuinbouw

Het totaal aan activiteiten gericht op het voortbrengen van producten en het leveren van diensten door middel van het duurzaam en intensief telen en verzorgen van gewassen, geheel of hoofdzakelijk met behulp van kassen en de daarbij behorende bouwwerken en installaties.

Glastuinbouwcluster

Het totaal aan primaire, toeleverende, verwerkende en distribuerende bedrijven ten dienste van de glastuinbouw.

Glastuinbouwcomplexen

Glastuinbouwcomplexen zijn zelfstandige objecten ten dienste van een glastuinbouwbedrijf, waarbij geschakelde objecten middels looppadden, installaties, bruggen, sluizen, etc. als aparte complexen worden aangemerkt.

Glastuinbouwgebied

Een begrenst gebied waar glastuinbouw aanwezig is, ook wel het bruto/bruto glastuinbouwareaal genoemd.

Greenport

Een Greenport is een cluster of geografische concentratie van gerelateerde bedrijven en instituten in bepaalde tuinbouwsectoren. Hiertoe behoren primaire producenten, toeleveranciers, handelaren en dienstverleners in kennisontwikkeling, logistiek, financiering en informatietechnologie.

Netto teeltareaal

Het feitelijke aanwezige oppervlak dat daadwerkelijk wordt beteeld of te betelen is (teeltareaal), binnen het fysiek productieareaal. Hieronder worden mede (spuit)paden, voren, greppels, kop- en wendakkers begrepen waarvoor de oppervlakte voor de teelt nodig is, maar is exclusief berm, paden, installatie-ruimten en andere ruimten die niet voor teelt worden gebruikt.

Ontwikkelingsplanologie

Ontwikkelingsplanologie is een gebiedsgerichte beleidspraktijk, die op de verwachte maatschappelijke dynamiek inspeelt, verschillende ruimtebehoeften op een nieuwe manier met elkaar verbindt, op een actieve inbreng van de belanghebbenden steunt en aandacht besteedt aan de daadwerkelijke uitvoering (Dammers, e.a., 2004; p. 38). Grofweg kan ontwikkelingsplanologie gevat worden in vijf elementen (Van Dijk, 2006; Dammers, e.a., 2004): open planconcepten, open planprocessen, open bestuurshuishouding, aandacht voor gebiedspecifieke dynamiek en uitvoeringsgerichtheid.

Primaire teelt/primaire productie

Het voortbrengen van producten en het leveren van diensten door middel van het duurzaam en intensief telen en verzorgen van gewassen, geheel of hoofdzakelijk met behulp van kassen en de daarbij behorende bouwwerken en installaties.

Systeeminnovaties

Systeeminnovaties zijn organisatie-overstijgende, kwalitatieve, vernieuwingen die door uiteenlopende systeemdeelnemers gezamenlijk gerealiseerd worden, die de inbreng van uiteenlopende soorten kennis en vaardigheden vergen, en die de relaties tussen systeemdeelnemers ingrijpend veranderen (NRLO, 1999; p. 1).

WKO

Warmte en koude opslag.

II. Beschrijving fysieke “status quo”

I.1. Inleiding

Het in kaart brengen van de fysieke status-quo van productie glastuinbouw in Westland geeft inzicht in de huidige situatie en is de basis van waaruit de moderne glastuinbouw geacommodeerd moet worden.

Onder de fysieke status-quo wordt verstaan:

- Omvang glastuinbouw;
- Braakligging;
- Kavelgrootte;
- Leeftijd opstanden;
- Infrastructuur (bereikbaarheid, energie en water);
- Stoppende ondernemers.

Omvang glastuinbouw

Deze wordt zichtbaar gemaakt door de grenzen van het gebied en het gebruik van de gronden binnen dit gebied.

Braakligging

Braakligging maakt onderdeel uit van het gebruik van de gronden in het gebied. Er wordt onderscheid gemaakt in vier typen braakligging:

- Direct benutbaar (meer dan 5.000 m², volledig onbebouwd en een ontsluitingsmogelijkheid);
- Indirect benutbaar (meer dan 5.000 m², licht bebouwd);
- Benutbaar (onbebouwd, bij herverkaveling benutbaar);
- Niet benutbaar (incourant en/of bebouwd al dan niet met andersoortig gebruik).

Kavelgrootte

De kavelgrootte wordt op deelgebiedniveau uitgedrukt in verschillende maten glastuinbouwcomplexen dat wordt gevisualiseerd in een zogenaamde “korrelkaart”. De maten zijn:

- XS: glastuinbouwcomplexen kleiner 5.000 m²
- S: glastuinbouwcomplexen tussen 5.000 m² en 1,5 ha.
- M: glastuinbouwcomplexen tussen 1,5 ha. en 5 ha.
- L: glastuinbouwcomplexen tussen 5 ha. en 10 ha.
- XL: glastuinbouwcomplexen groter dan 10 ha.

De kavelgrootte is daarbij afhankelijk van de infrastructuur (wordt apart behandeld), de verkavelingsstructuur en eventuele obstakels, waaronder met name het aantal (in de weg liggende) woningen in een gebied. Ook het beoogde gebruik, voor het type teelt, speelt een rol in de kavel- of korrelgrootte van glastuinbouwcomplexen.

Leeftijd opstanden

De leeftijd van opstanden, gemeten via de glastuinbouwcomplexen, is een belangrijke doch niet zaligmakende, indicator voor veroudering van het glastuinbouwgebied. Onderscheid wordt gemaakt in glastuinbouwcomplexen van voor 1980, tussen 1980 en 1990, tussen 1990 en 2000 en na 2000.

Daarbij wordt ook gekeken naar de gemiddelde omvang van nieuwe complexen, de totale oppervlakte en het aantal complexen dat vernieuwd is sinds 1990.

Infrastructuur

Infrastructuur is een belangrijke randvoorwaarde voor het optimaal functioneren van een glastuinbouwgebied. Niet alleen de bereikbaarheid voor de af- en aanvoer van producten, maar ook waterstructuren en energiestructuren en –voorzieningen spelen een belangrijke rol. Infrastructuur kan ook ruimtelijke beperkingen met zich meebrengen en/of richting geven aan het toekomstperspectief van een gebied.

Stoppende tuinders/ondernemers

Het aantal stoppende ondernemers is van invloed op het op peil houden of verbeteren van moderne glastuinbouw. Bedrijfscontinuïteit, bedrijfsresultaat, leeftijd van de ondernemer en bedrijfsopvolging spelen hierin een belangrijke rol. De stoppende ondernemer betekent ook weer een kans (op schaalvergroting) voor een ondernemer die de komende decennia wél wil en kan blijven ondernemen in Westland.

I.2 Omvang glastuinbouw

Grenzen aan de modernisering van glastuinbouw

Binnen de gemeentegrenzen van Westland staan vele glastuinbouwcomplexen (kassen en bedrijfsruimten). Door uitbreiding van bijvoorbeeld de woonkernen en bedrijventerreinen zijn de afgelopen decennia vele glastuinbouwcomplexen in Westland verdwenen. Om de moderniseringsopgave voor de Westlandse tuinbouw in beeld te kunnen brengen is het van belang de grenzen van het gebied waarbinnen dit plaats zou moeten vinden in kaart te brengen. Westland maakt hierin onderscheid in 3 typen gebieden:

- 1) *Westlands glastuinbouwgebied*; dit is het gebied dat de gemeente aanwijst als glastuinbouwgebied voor nu en in de toekomst (ook wel “duurzaam glastuinbouwgebied” genoemd). Binnen dit gebied zijn ook enkele deelgebieden aanwezig die volgens de Provincie Zuid-Holland (in haar

Structuurvisie en bijbehorende Verordening (2012)) een andere functie zouden moeten kunnen krijgen, maar waar volgens gemeente Westland de glastuinbouw nog kan functioneren en versterkt moet worden (onder andere de gebieden “Broekpolder - Kwintshoek Noord” en “Kustzone – Slaperdijk”.

- 2) *Transformatiegebied*; in Westland zijn er gebieden die in de (nabije) toekomst te transformeren zijn naar een andere bestemming. In dit “transformatiegebied” (bestaat uit meerdere gebieden) zijn nog steeds glastuinbouwcomplexen aanwezig en is modernisering geheel of gedeeltelijk mogelijk, omdat het bestemmingsplan dit toelaat. Echter, deze gebieden mogen op termijn hun functie voor de productie verliezen, waardoor er geen inzet op modernisering noodzakelijk is.
- 3) *Ontwikkelgebied*; in het ontwikkelgebied (bestaat uit meerdere gebieden) zijn ook nog steeds glastuinbouwcomplexen aanwezig, maar geldt reeds een andere bestemming (veelal (uit te werken) woongebied), waardoor modernisering van de bestaande bedrijven niet meer mogelijk is.

Het is echter wel van belang om alle glastuinbouwcomplexen in beeld te brengen, omdat:

- Het netto teeltareaal jaarlijks wordt gemeten over geheel Westland, daar waar complexen aanwezig zijn.
- Complexen ook aanwezig zijn in gebieden die voor de toekomst geen glastuinbouwfunctie zijn toegedicht.

Diversiteit vraag om onderscheid in gebieden

Het Westlands glastuinbouwgebied is geen monotoon gebied. Het glastuinbouwgebied van Westland is divers door verschillende ontstaansgeschiedenissen, kenmerken en ontwikkelingen in gebieden. Er is daarom in 2005, bij de “Nota Herstructurering”, gekozen om het Westlands glastuinbouwgebied onder te verdelen in 17 gebieden. Om nog meer inzicht te krijgen in de gebieden zijn deze gebieden onderverdeeld in deelgebieden, waardoor er in totaal 52 deelgebieden zijn.

(Potentieel) gebruik van bruto/bruto glastuinbouwareaal

In Westland is in totaal 5.352 ha. glastuinbouwareaal aanwezig. Het bruto/bruto glastuinbouwareaal van het Westlands glastuinbouwgebied is anno 2012 bijna 4.940 ha. groot.

In dit bruto/bruto glastuinbouwareaal is circa 89,5% bestemd voor glastuinbouw (Agrarisch – Glastuinbouw). Dit is het bruto glastuinbouwareaal. De omvang van het bruto glastuinbouwareaal is ruim 4.422 ha..

GEBRUIK VAN GRONDEN IN WESTLANDS GLASTUINBOUWGEBIED 2012

Bruto/bruto glastuinbouwareaal	4.940 ha	
Bruto glastuinbouwareaal	4.422 ha	89 % *
Fysiek productieareaal	2.741 ha	62 % *
Netto teeltareaal	2.359 ha	88 % *

* van bovengenoemde parameter

De overige 10,5% is bestemd voor wegen (Verkeer), watergangen (Water), groenstructuren (Groen / Natuur), burgerwoningen (Wonen (circa 2.250 woningen)), niet-glastuinbouwbedrijven (Bedrijf / Detailhandel / Recreatie / etc.), en andere niet-glastuinbouwactiviteiten.

Gebruik van het bruto glastuinbouwareaal

Binnen het bruto glastuinbouwareaal bevinden zich kassen met bedrijfsruimten, watersilo's, waterbassins, wkk's, etc., ontsluitingswegen, voorterreinen, bedrijfswoningen, etc. Ook hobbymatig gebruik van gronden bij burgerwoningen (woningen met de bestemming "Wonen") vindt plaats binnen dit bruto glastuinbouwareaal. Een gedeelte van dit bruto glastuinbouwareaal ligt braak (zie I.3).

Het bruto glastuinbouwareaal wordt voor 62% gebruikt als fysiek productieareal (kassen en bedrijfsruimten). Het fysiek productieareal is daarmee circa 2.741 ha. groot.

(Metten van) ontwikkeling in omvang van glastuinbouw sinds 2005

Een veel gebruikte en gepubliceerde indicator voor de omvang van glastuinbouw is het netto teeltareal. Het netto teeltareal wordt jaarlijks door het CBS in de meitelling voor Westland berekend. Er zitten een aantal haken en ogen aan deze telling¹⁰. Volgens de meitelling van 2012 bedroeg het netto teeltareal in Westland 2.448 ha. Een deel van dit netto teeltareal bevindt zich in het nog resterende fysieke productieareal binnen de te transformeren of te ontwikkelen gebieden. In het Westlands glastuinbouwgebied is het netto teeltareal zodoende circa 2.359 ha., wat circa 53,3% van het bruto glastuinbouwareaal is en ca. 89% van het fysiek productieareal.

Sinds 2005 is het bruto/bruto glastuinbouwgebied in Westland afgenomen. De ontwikkel- en transformatiegebieden zijn in de Visie Greenport Westland 2020 opgenomen en in de loop der jaren ingevuld. Ook zijn reeds enkele gebieden, zoals Tuinveld in 's-Gravenzande, Hoogeland en Woerdblok in Naaldwijk, Juliahof in Wateringen en Duingeest in Monster als glastuinbouwgebied verdwenen. Vergelijking met inachtneming hiervan zou dan ook een vertekend beeld geven. Qua gebruik van gronden is daarom alleen het fysiek productieareal bruikbaar, maar ook hier moet de kanttekening gemaakt worden dat niet eenvoudig te achterhalen is of de glastuinbouwcomplexen daadwerkelijk in gebruik zijn.

¹⁰ Het CBS publiceert jaarlijks cijfers met betrekking tot het areal landbouwgrond, onder meer gespecificeerd naar type, gewas en gemeente. Deze gegevens zijn ontleend aan de meitelling. Westland maakt al jaren gebruik van deze gegevens, waarbij met name de ontwikkeling van het netto teeltareal onder glas wordt gevolgd. Recent is gebleken dat het hier niet uitsluitend areal binnen het grondgebied van Westland betrof, maar wordt verwezen naar het in gebruik zijnde areal van Westlandse bedrijven (met hoofdvestiging in Westland); dit areal kan zich ook buiten Westland bevinden. In de meitelling wordt dit verder niet gespecificeerd zodat ook uit het bronbestand de exacte gegevens (dus gekoppeld aan de gemeentegrens) niet kunnen worden afgeleid. Ook op andere wijze wordt dit niet geregistreerd. Onderzoek met het LEI, via het benaderen van een aantal grotere Westlandse bedrijven, waarvan bekend is dat zij areal buiten Westland in gebruik hebben, heeft ertoe geleid dat de marges gesaldeerd (er zijn ook bedrijven van buiten Westland met areal in Westland) gering zijn (enkele procenten). Het cijfer "netto teeltareal" is gezien de onzekerheidsmarge, niet geschikt om uitspraken te doen over de ontwikkeling van het areal binnen Westland. Daarbij moet worden aangetekend dat de onzekerheidsmarge van nu een andere kan zijn dan in eerdere jaren en in de toekomst (bedrijven kunnen immers in meer of mindere mate areal elders in gebruik nemen of hebben gehad).

I.3 Braakligging

Een deel van het bruto glastuinbouwareaal in het Westlands glastuinbouwgebied ligt braak. Van het niet met fysiek productieareaal bebouwde deel van het bruto glastuinbouwareaal (38%, circa 1.706 ha.), ligt circa 267 ha. braak.

Van deze 267 ha. is ca. 68 ha. direct benutbaar en direct gebruikt worden voor de glastuinbouw (schuifruimte). Ook kan 48 ha. indirect, bij herverkaveling, benut worden.

I.4 Kavelgrootte

Aantal bedrijven en complexen

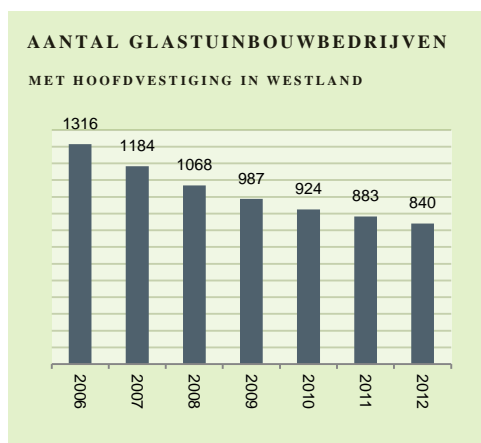
In Westland hebben 840 bedrijven hun hoofdvestiging. In Westland zijn daarnaast circa 1.500 complexen met fysiek productieareaal aanwezig. Hiervan zijn er circa 1.410 in het Westlands glastuinbouwgebied gelegen. 90 complexen liggen dus in de transformatie- en ontwikkelgebieden. Er zullen zodoende een kleine 800 bedrijven met hun hoofdvestiging in het Westlands glastuinbouwgebied aanwezig zijn.

Omvang van de complexen

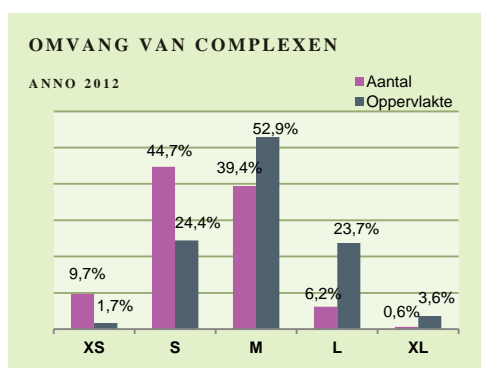
Deze complexen zijn als volgt onder te verdelen:

- XS (< 0,5 ha) = 137
- S (0,5 ha < 1,5 ha) = 631
- M (1,5 ha < 5 ha) = 557
- L (5 ha < 10 ha) = 88
- XL (> 10 ha) = 8

De verdeling van deze objecten door Westland is terug te zien in “Korrelgrootte complexen”.

FIGUUR 1

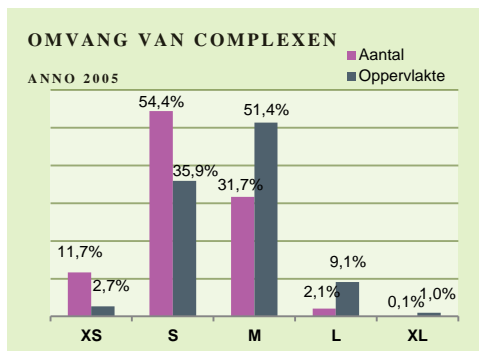
FIGUUR 2

Ontwikkeling glastuinbouwcomplexen sinds 2005

In 2006 waren er nog 1.316 bedrijven met een hoofdvestiging in Westland. Er is daarmee nog maar iets meer dan 60% van het aantal bedrijven over in Westland.

De complexen in 2005 waren als volgt onder te verdelen:

- XS (< 0,5 ha) = 218
- S (0,5 ha < 1,5 ha) = 1.020
- M (1,5 ha < 5 ha) = 596
- L (5 ha < 10 ha) = 40
- XL (> 10 ha) = 2

FIGUUR 3

De omvang van glastuinbouwcomplexen in Westland is sinds 2005 toegenomen. Met name het aantal kassen in de categorie S is qua aantal en omvang sterk afgenomen. De grootste groei zit in de categorie L. De oppervlakte van glastuinbouwcomplexen tussen de 5 en 10 hectare is meer dan verdubbeld; het aantal is zelfs verdrievoudigd.

Woningen

De kavelgrootte van glastuinbouwcomplexen in Westland worden mede beïnvloed door aanwezige obstakels, zoals woningen, door hun verschijningsvorm, ligging en/of waarde. In het Westlands glastuinbouwgebied staan *ca. 3.800 woningen*. Dit staat gelijk aan ongeveer 1 woning per 1,2 ha. bruto glastuinbouwareaal. Het ruimtebeslag van de *ca. 1.550* bedrijfswoningen is *ca. 190 ha.* privégrond onder en bij de bedrijfswoning. De *ca. 2.250* aanwezige burgerwoningen beslaan *ca. 220 ha.* Daarbij wordt ongeveer 97 ha. van het bruto glastuinbouwareaal hobbymatig gebruikt bij een burgerwoning. Het totale ruimtebeslag is daarmee *ca. 510 ha.*; meer dan tweemaal de oppervlakte van de woonkern 's-Gravenzande (*ca. 240 ha.*).

BILAGE VI

Vele van deze woningen maken onderdeel uit van woonlinten en liggen daarmee, in ieder geval voor de komende decennia, de ontwikkeling van het teeltareaal niet in de weg. Er is echter ook een aanzienlijk aantal *woningen die de modernisering van het teeltareaal wél in de weg staan*. Hierbij valt op dat de dichtheid boven de lijn Heenweg-Naaldwijk-Kwintsheul hoger is dan de dichtheid beneden deze lijn.

BILAGE VII

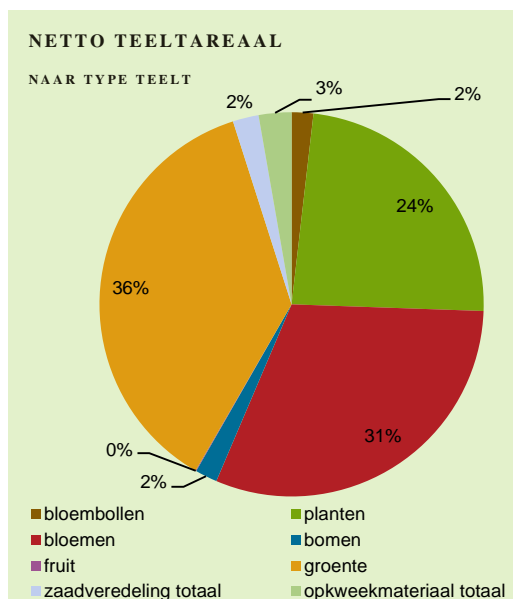
Bedrijfstypen

Het Westlands glastuinbouwgebied kent een veelheid aan teelten. Er kunnen drie hoofdtypen teelt worden onderscheiden:

- Groente
- Bloemen
- Planten

Deze typen zijn tezamen goed voor 91% van het netto teeltareaal. Overige typen en die zijn te onderscheiden zijn:

- Bloembollen
- Bomen
- Fruit
- (Zaad)Veredeling
- (Opkweek)Materiaal

FIGUUR 2

Ontwikkeling bedrijfstypen sinds 2005

Er zijn verschillende ontwikkelingen te signaleren in het aantal bedrijven en het netto teeltareaal in de verschillende typen teelten.

Ten aanzien van het aantal bedrijven is geconstateerd dat deze voor wat betreft de hoofdtypen afnemen. Ten opzichte van deze afname is te constateren:

- Het aantal bedrijven in planten relatief minder afneemt dan het gemiddelde.
- Het aantal bedrijven in groente relatief sterker afneemt dan het gemiddelde.
- Het aantal bedrijven in bloemen rond het gemiddelde afneemt.

Voor de overige typen geldt dat:

- Het aantal bedrijven in bomen is in absolute zin en tegen de trend in is toegenomen.
- Het aantal bedrijven in bloembollen en zaadveredeling is stabiel gebleven.
- Het aantal bedrijven in fruit en opkweekbedrijven is afgenomen.

Ten aanzien van het netto teeltareaal geldt voor de hoofdtypen dat:

- Het netto teeltareaal in groente en bloemen is verhoudingsgewijs afgenomen.
- Het netto teeltareaal in planten verhoudingsgewijs toeneemt.

Voor de overige typen geldt dat:

- Het netto teeltareaal in bomen en zaadveredeling (sterk) is toegenomen.

Ontwikkeling bedrijfstypen Westland versus Nederland (excl. Westland)

In Nederland is de verhouding tussen groente, bloemen en planten ca. 50%, 30% en 20%. Westland kent verhoudingsgewijs meer teelt in bloemen en planten dan in groente. De verhouding in Westland is respectievelijk ca. 40%, 35% en 25%.

De verschillen worden de laatste jaren steeds groter. Buiten Westland groeit het areaal groente ten opzichte van met name bloemen. In Westland daalt echter het areaal in groente, daar waar het areaal in bloemen redelijk stabiel blijft. Het areaal in planten volgt redelijk de landelijke trend.

Voor alle bedrijfstypen geldt dat de gemiddelde grootte (areaal gedeeld door aantal bedrijven) in Westland groter is dan het landelijk gemiddelde (voor planten bijna 2 maal zo groot, voor groente bijna 1,5 maal en bloemen ca. 10%). De gemiddelde bedrijfsomvang van alle bedrijfstypen groeit mee met de landelijke trend van schaalvergroting.

Ontwikkeling binnen bedrijfstypen

Ook binnen de hoofdtypen zijn er verschillen in ontwikkelingen van teelten. De belangrijkste trends zijn onderstaand opgesomd:

Groente

In de groenteteelt zijn de volgende trends waarneembaar:

- Het aantal bedrijven in groente is sinds 2006 met ca. 47% afgenomen.
- Het aantal bedrijven in aubergine is stabiel gebleven.
- Het aantal bedrijven in tomaat daalt verhoudingsgewijs minder snel dan het gemiddelde.
- Het netto teeltareaal is redelijk stabiel.
- Het netto teeltareaal in tomaat groeit.
- Het netto teeltareaal in aubergine en komkommer blijft stabiel.
- Het netto teeltareaal in paprika, aardbei en overige is afgenomen.

Bloemen

In de bloementeelt zijn de volgende trends waarneembaar:

- Het aantal bedrijven in bloemen is sinds 2006 met ca. 35% afgenomen.
- Het aantal bedrijven in overige snijbloemen, chrysant, lelie en fresia kent een sterke afname.
- Het aantal in overige bloemen is echter juist toegenomen.
- Het netto teeltareaal is sinds 2006 licht afgenomen, maar sinds 2009 gegroeid.
- Het netto teeltareaal in eustomaRussellianum, orchidee en overige bloemen is gegroeid.
- Het netto teeltareaal in anjer, gerbera, astroemeria en anthurium is stabiel gebleven.
- Het netto teeltareaal in chrysant en overige snijbloemen is afgenomen, maar sinds 2010 gegroeid.
- Het netto teeltareaal in roos en fresia is afgenomen.

Planten

In de plantenteelt zijn de volgende trends waarneembaar:

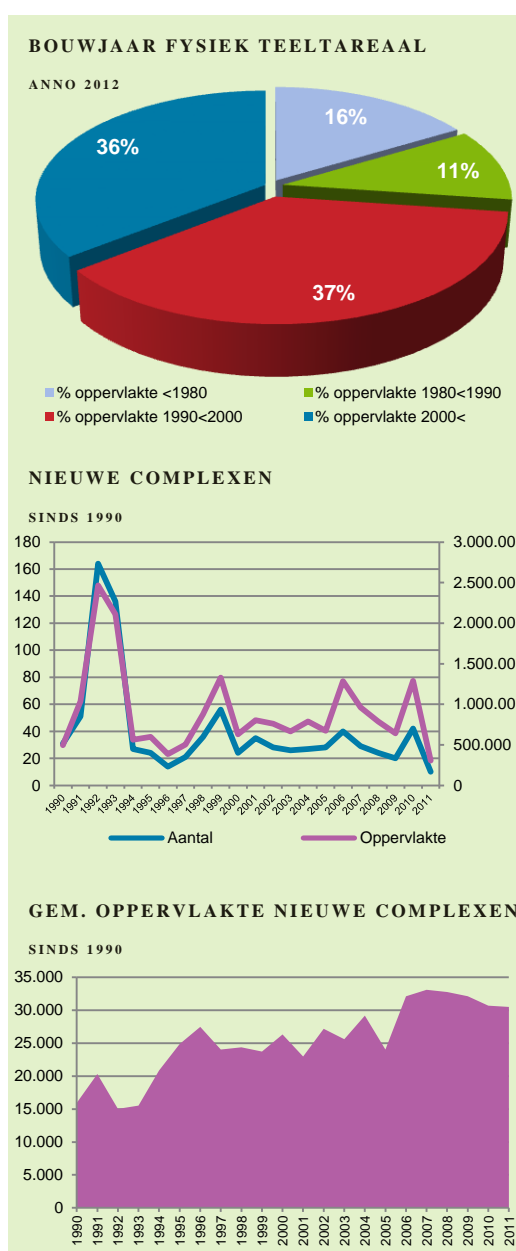
- Het aantal bedrijven in planten is sinds 2006 met ca. 29% afgenomen.
- Het netto teeltareaal is licht toegenomen.
- Het netto teeltareaal in potplant (bloei) groeit.
- Het netto teeltareaal in perkplanten en potplant (blad) blijft stabiel.

I.5 Leeftijd en modernisering van fysiek teeltareaal

In het glastuinbouwgebied van Westland staan ca. 1.400 glastuinbouwcomplexen. Het fysiek productieareaal in Westland bestaat voor ongeveer een kwart uit complexen die gebouwd zijn voor 1990. Omdat de economische levensduur, voor bedrijfsmatig functioneren, van het fysiek productieareaal van vóór 1990 ongeveer 20 jaar is, ligt de modernisering van met name kassen uit deze jaren in de nabije toekomst voor de hand. Het aantal complexen dat gebouwd is vóór 1990 bevindt zich met name boven de lijn Heenweg-Naaldwijk-Kwintsheul.

Dit fysiek productieareaal is echter veelal van geringe omvang. Tussen 's-Gravenzande en Naaldwijk zijn dan wel veel complexen van vóór 1990 aanwezig, maar qua oppervlaktegebruik bestaat het gebied hoofdzakelijk uit complexen van ná 2000. Tevens is opvallend dat in veel gebieden nog wel complexen van vóór 1980 aanwezig zijn, maar niet tussen 1980 en 1990. Dit lijkt er op te duiden dat juist deze complexen het afgelopen decennia onderdeel zijn geweest van een reconstructie.

De modernisering van fysiek productieareaal heeft veel nieuwe complexen opgeleverd. Sinds 1990 is circa 1.996 ha. gemoderniseerd en sinds 2005 zijn 193 complexen gemoderniseerd die tezamen 594 ha. besloegen. Interne

FIGUUR 3 & BIJLAGEN VIII & IX

modernisering is minder vanzelfsprekend, maar komt wel voor. Deze interne modernisering wordt met deze cijfers niet in beeld gebracht.

De afgelopen decennia is modernisering vaak gepaard gegaan met schaalvergroting. Eerder bleek dat het aantal bedrijven sterk is afgenomen en het fysiek productieareaal redelijk gelijk is gebleven, dat al duidde op schaalvergroting. In voorgaand figuur is een duidelijke opgaande lijn te zien van de ontwikkeling van complexgrootte. Sinds 1990 is de gemiddelde grootte van complexen gestegen van circa 1,7 ha. naar 3,1 ha.. De laatste jaren lijkt er echter een stabilisatie rond deze 3 ha.

I.6 (Infra)structuur

BILLAG E X

De fysieke status quo in Westland wordt mede gevormd door de (on)mogelijkheden van de (infra)structuur van Westland. Niet ieder glastuinbouwgebied in Westland kent eenzelfde ruimtelijke structuur en daarmee eenzelfde ontwikkelperspectief. In het glastuinbouwgebied van Westland is grofweg onderscheid te maken in gebieden met grotere rechte verkavelingsstructuur en een chaotischer verkavelde gebieden. Hier zien we een onderscheid tussen het oudste gedeelte van het glastuinbouwgebied van Westland en het later ontwikkelde gebied, vanaf ongeveer 1980. Ook hier zien we de scheidslijn Heenweg-Naaldwijk-Kwintsheul terug, alsmede de Maasdijk. Opvallend is ook de meer chaotische structuur ten noordoosten van de kern De Lier.

Weginfrastructuur

Een goede wegenstructuur is van essentieel belang voor moderne tuinbouw. In de Structuurvisie Westland wordt hier uitvoering aandacht aan besteed. De huidige weginfrastructuur is historisch meegegroeid met de ontwikkeling van de tuinbouw en kernen. Handel- en distributiefuncties zijn hoofdzakelijk gelegen aan de A20 en hoofdstructuur binnen Westland (provinciale wegen). De weginfrastructuur is ten noorden van 's-Gravenzande, Naaldwijk, Honselersdijk en Kwintsheul fijnmaziger dan ten zuiden van deze kernen.

Waterinfrastructuur

De waterinfrastructuur in Westland is complex. Modernisering gaat veelal gepaard met schaalvergroting en daarmee moeten vaak bestaande waterstructuren worden verlegd. Daarnaast ontstaan er grote oppervlakten aaneengesloten bebouwing die hemelwater moeten afvoeren bij en na regen op deze waterinfrastructuur. De huidige waterinfrastructuur is, zowel kwalitatief als kwantitatief, niet overal op orde, waardoor met enige regelmaat overlast ontstaat in glastuinbouwbedrijven. In gebieden waar de waterinfrastructuur niet op orde is, is modernisering moeizamer tot stand te brengen omdat hier meer m² water moeten worden her- en gegraven om de waterinfrastructuur beetje bij beetje op orde te krijgen. In bijlage 0 is zichtbaar dat met name de west- en noordzijde van Westland de belangrijkste aandachtsgebieden zijn voor onder andere de waterinfrastructuur.

BILLAG E XI

Energie-infrastructuur

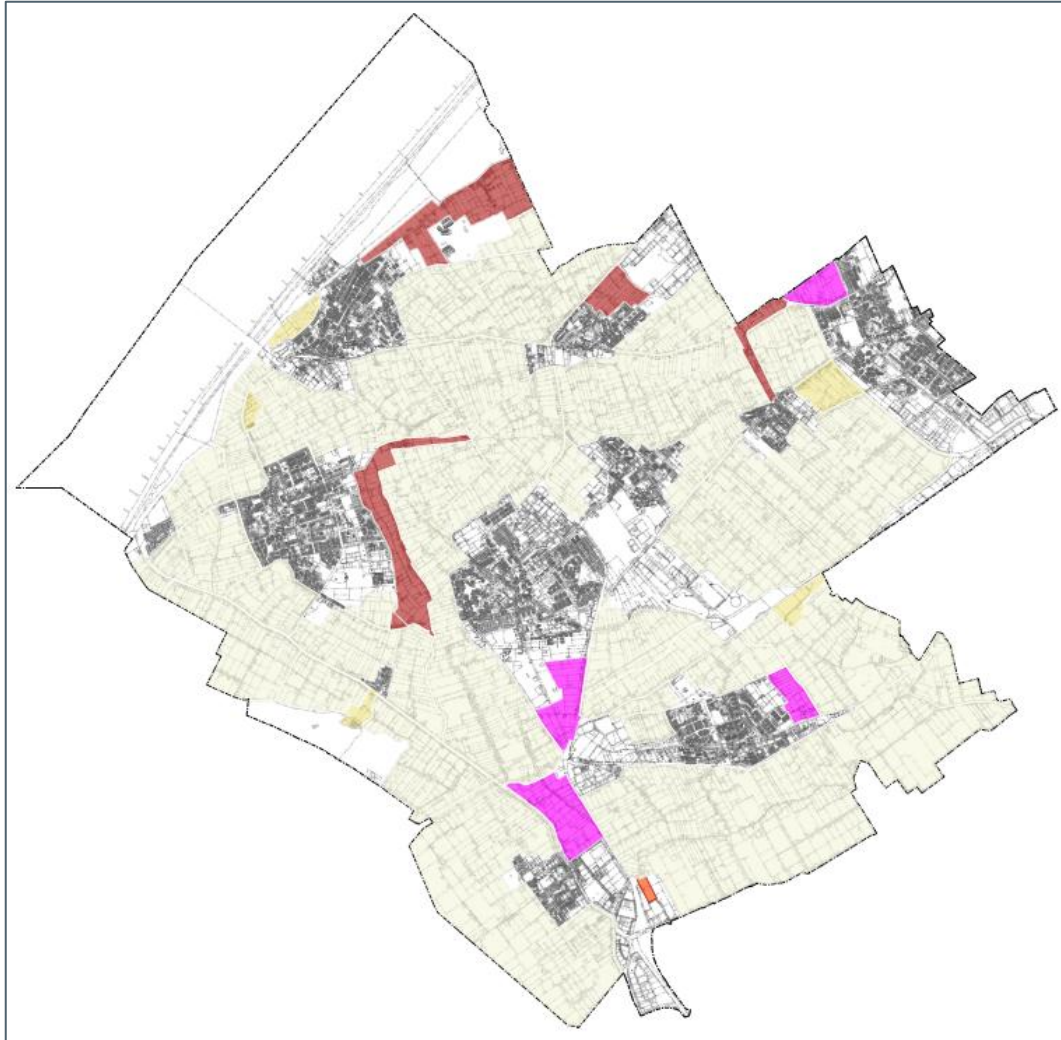
Warmte en Koude Opslag

De energie-infrastructuur in Westland is weinig transparant. Het gebruik van WKO heeft de afgelopen jaren haar intree gedaan. Echter, door beperkte vergunningplicht is slechts vanaf zeer recent inzicht in nieuw gebruik van WKO voor zover er sprake is van vergunningplicht (open systemen).

CO₂

OCAP (Organic Carbondioxide for Assimilation of Plants) is sinds 2005 een succes, waarbij CO₂ benut wordt die vrijkomt bij de olieraffinaderij van Shell in Pernis. Waar dit normaliter in de lucht verdwijnt wordt dit nu naar Westland en Oostland getransporteerd, omdat tegelijkertijd tuinders in Westland en Oostland juist CO₂ nodig hebben. Het project vergde een investering van meer dan € 100 miljoen. Bouwconcern Volker Wessels en gassenfabrikant Linde Gas waren bereid om te investeren. Inmiddels levert OCAP ruim 400 kton CO₂ per jaar aan zo'n 580 glastuinbouwbedrijven (ca. 500 direct en ca. 80 via Eneco). OCAP werkt continu aan verdere uitbreiding van levering door ook CO₂ van andere bronnen te betrekken. OCAP werkt intensief samen met verschillende partijen om het gebruik van zuivere CO₂ in de Nederlandse tuinbouw te vergroten. OCAP is onder meer een partnerschap aangegaan met het Rotterdam Climate Initiative (RCI). In dit ambitieuze project werken de gemeente Rotterdam, Havenbedrijf Rotterdam NV, DCMR Milieudienst Rijnmond en Deltalinqs samen aan een beter Rotterdams klimaat. In het kader hiervan moet in 2025 de CO₂-uitstoot op het Rotterdamse grondgebied met 50 procent zijn afgenomen ten opzichte van 1990. Voor de uitbreiding van het netwerk van OCAP wordt zowel aan de bronzijde als aan de afzetzijde onderzocht hoe nieuwe investeringen in het netwerk kunnen leiden tot een groter marktaandeel. De vraag is onbetwist, tuinbouwbedrijven staan te springen om externe CO₂ levering, omdat dit een onmiskenbare waarde toevoegt aan de bedrijfsvoering. Het netwerk van CO₂ in Westland is echter nog onvoldoende inzichtelijk om de toekomstige opgave te kennen.

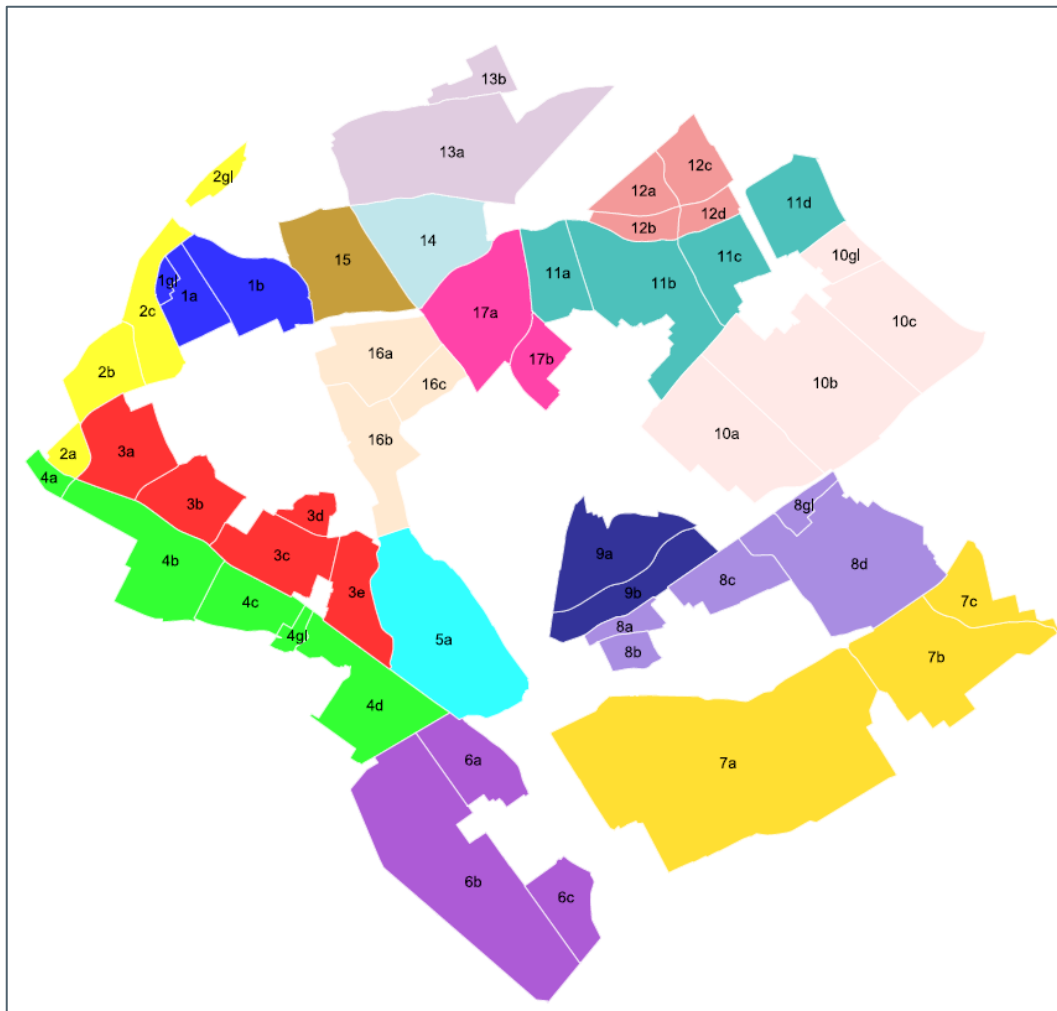
III. Gebiedstypen

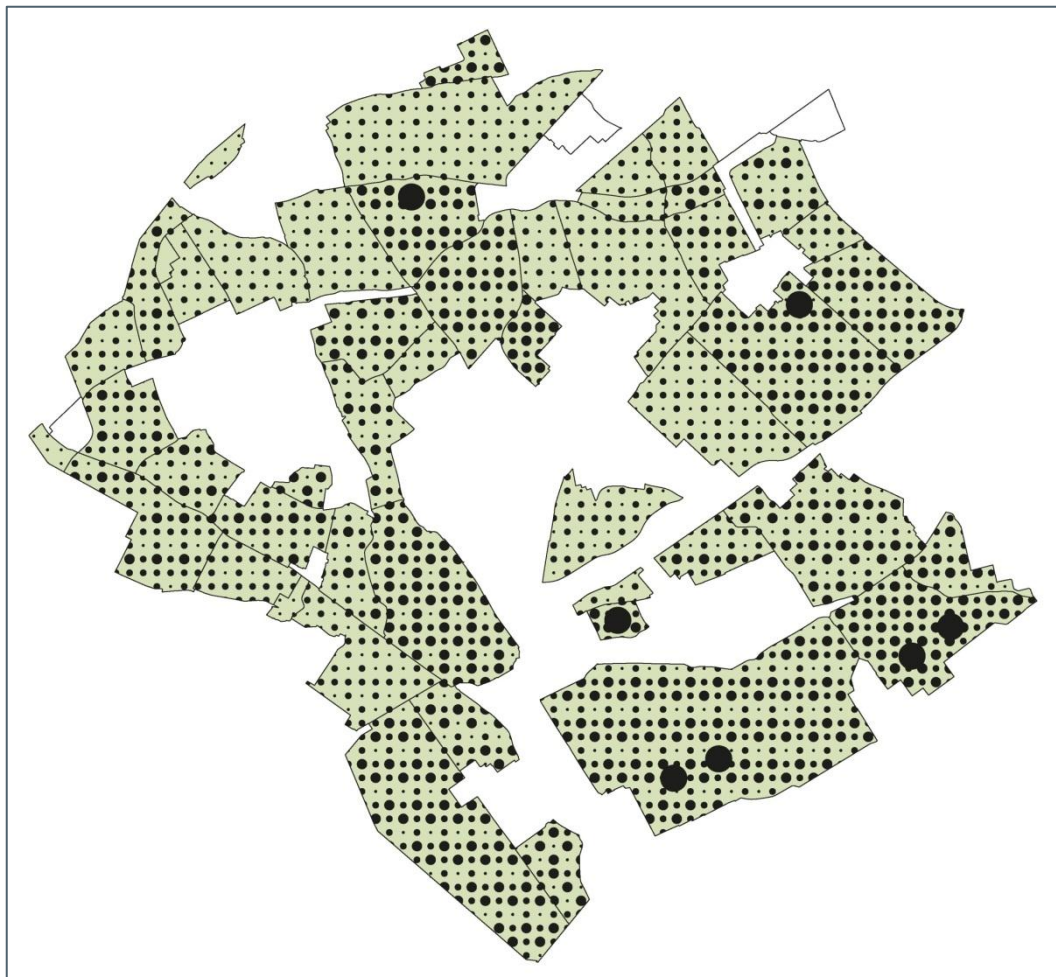
 Legenda:

- Glastuinbouwgebied Westland
- Transformatiegebied
- Ontwikkelgebied

IV. Verdeling deelgebieden

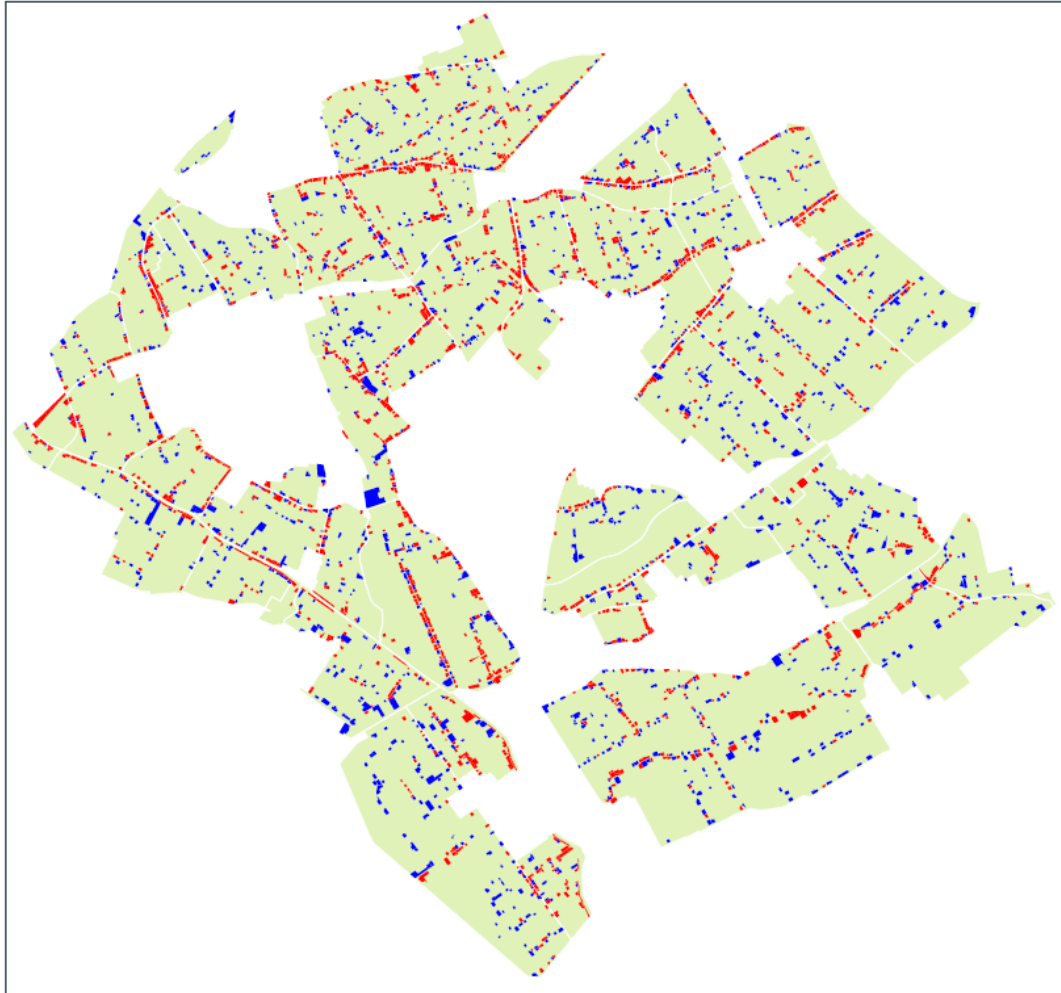
V. Korrelgrootte complexen

Legenda:

- **zeer grote korrel** - XL > 10 ha.
- **grote korrel** - L 5 - 10 ha.
- **middel grote korrel** - M 1,5 - 5 ha.
- **kleine korrel** - S < 1,5 ha.

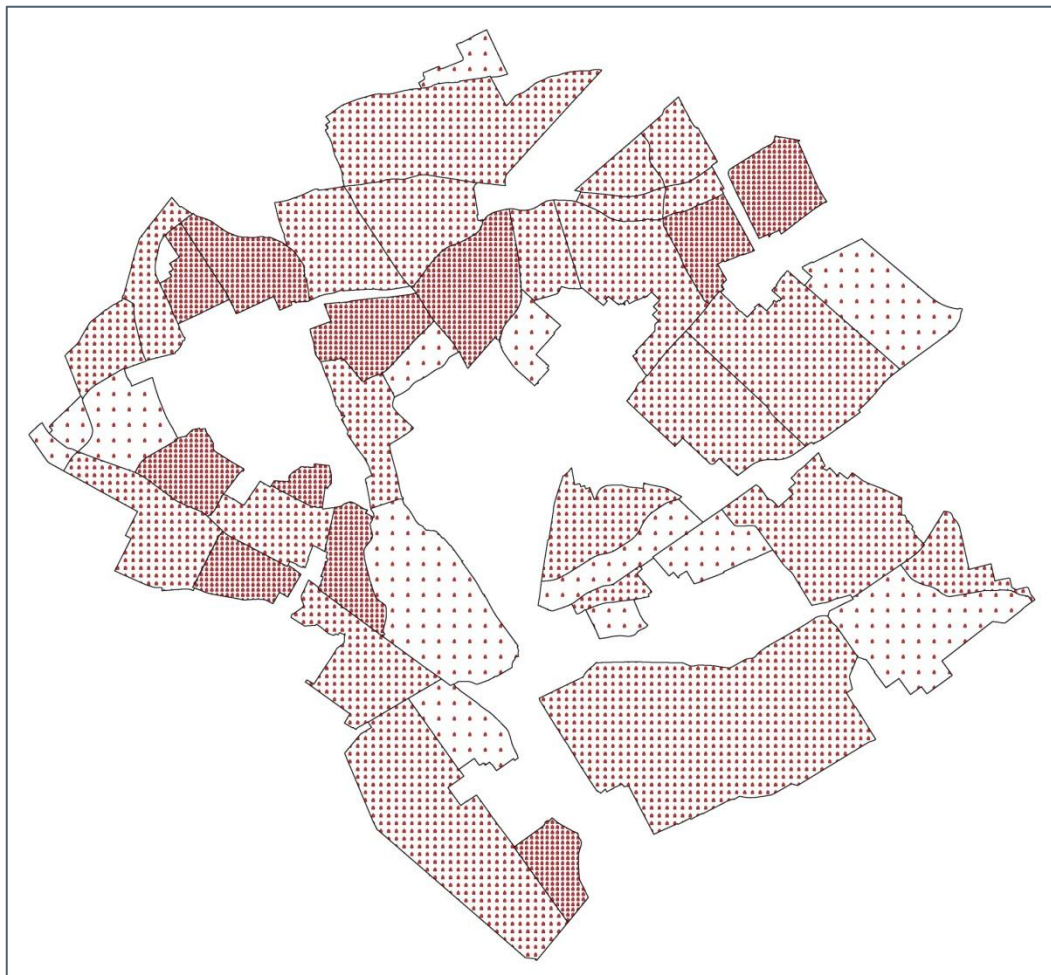
VI. Woningen

Legenda:

- Woning bestemd als "Agrarisch - Glastuinbouw"
- Woning bestemd als "Wonen"

VII. Urgent te verplaatsen woningen

Legenda:

Aantal urgent te verplaatsen woningen per ha.

1 woning per < 3 ha. (hoge dichtheid)

1 woning per 3 - 5 ha. (gemiddelde dichtheid)

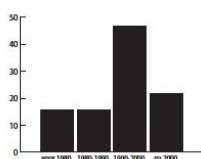

1 woning per > 5 ha. (lage dichtheid)

VIII. Leeftijd teeltareaal (1)

Legenda:

Leeftijden glastuinbouwbedrijven procentueel

Hoofdzakelijk glasopstanden ouder dan 1990

Hoofdzakelijk glasopstanden van 1980 - 2000

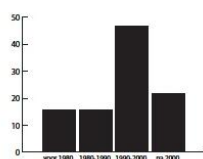

Hoofdzakelijk glasopstanden nieuwer dan 1990

IX. Leeftijd teeltareaal (2)

Legenda:

Leeftijden glastuinbouwbedrijven procentueel

Hoofdzakelijk glasopstanden ouder dan 1990

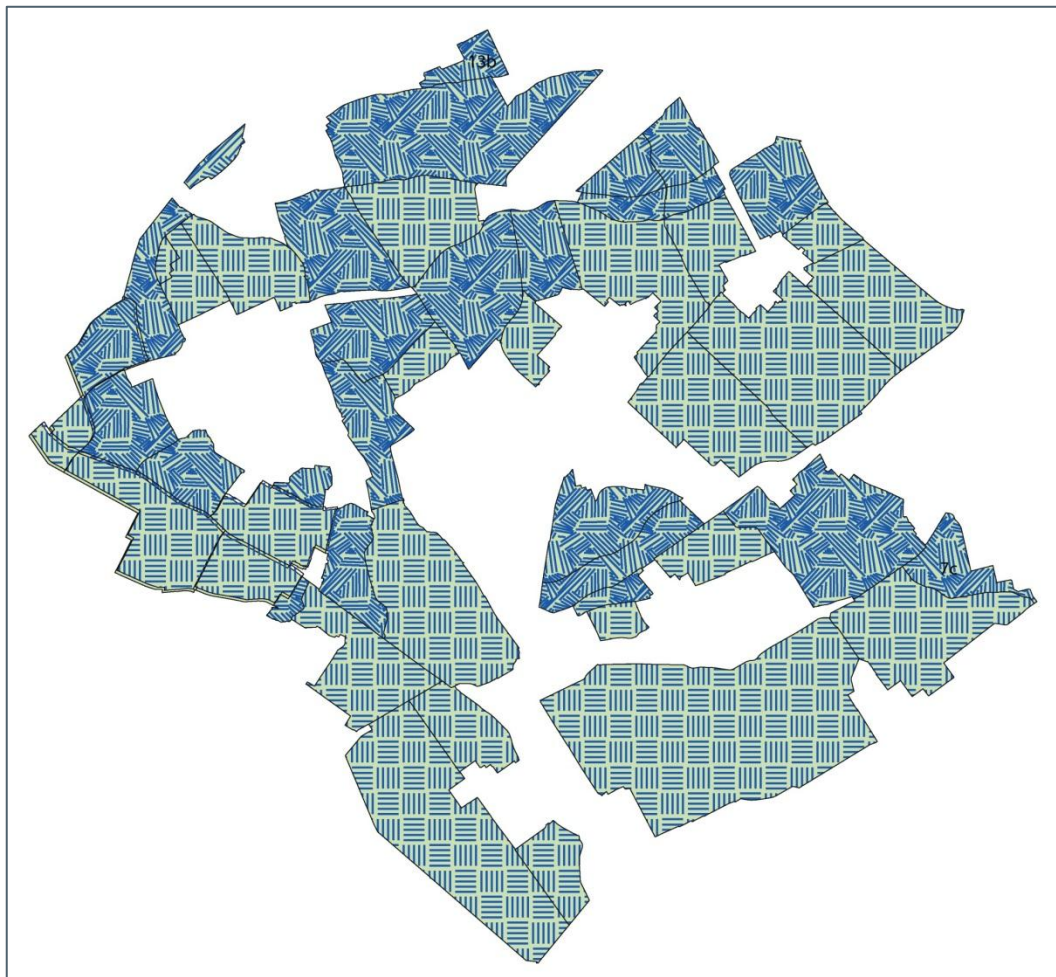

Hoofdzakelijk glasopstanden van 1980 - 2000

Hoofdzakelijk glasopstanden nieuwer dan 1990

X. Kavelstructuur

Legenda:

rechte verkaveling

chaotische verkaveling

XII. Gespreksverslag ondernemers

Groentetelers

- Bedrijfseenheden van ca. 10 ha groot, niet alleen vanuit management en beheersoogpunt, maar ook klimaattechnisch: temperatuursturing en gelijkmatig kasklimaat.
- Ideaal als dat geclusterd kan worden. Bij voorbeeld 4 x 10 ha en 1 verwerkingsruimte.
- Vooral uit beheersing energiekosten is 1 locatie voordeliger, zeker als er deel belicht en deels niet belicht wordt.

Bloementelers

- Bedrijfsoppervlakte: eenheden 4 tot 6 ha, als het kan gekoppeld aan 1 verwerkingsruimte, ook i.v.m. energie. Meer locaties mag, maar wel dicht bij elkaar i.v.m. transport
- Oppervlakte wordt vooral bepaald door oogstmechanisering bij chrysanten.
- Buiten het Westland is geen serieuze optie. Met name van belang om dicht bij veiling te zitten, omdat belang van rechtstreekse lijnen naar de handel fors is toegenomen. Snelheid van levering en lage transportkosten is dan van belang.
- Voordelen als klimaat en beschikbaarheid arbeid blijven.
- 12 % verwerkings- technische ruimte van teeltoppervlakte blijft voldoende.

Plantentelers

- Bedrijfsoppervlakte: 4 tot 6 ha bij mechanisering. Bij minder mechanisering en afhankelijk van teelt ook oppervlaktes van 10 ha.
- Voor een aantal teelten kunnen glasopstanden, zeker breedkappers, decennia lang mee.
- Buiten het Westland is geen serieuze optie i.v.m. directe stromen naar FloraHolland. FloraHolland Naaldwijk moet sterk verwerkingspunt voor de sierteelt blijven.(voor de planten is dat laatste jaren versterkt)
- Grotere bedrijven kunnen op meerdere locaties werken, wel graag tamelijk dicht bij elkaar.
- Diversiteit van teelten in Westland is van belang: i.v.m. energiebenutting, kennisuitwisseling, sterke toelevering houden.
- 12% verwerkings- technische ruimte blijft voldoende, zeker door telen boven verwerkingsruimte en planten in voorsorteerruimtes is nog teelt, want er wordt water gegeven. Uitzonderingen zullen er zijn / komen.

Algemeen

Concurrentie analyse met andere productiegebieden in de groente leidt tot volgende punten:

- Energie moet onderling veel goedkoper uitgewisseld kunnen worden.
 - Benut restwarmte van Botlek en breng energie naar Den Haag.
 - Zorg voor goede CO2 voorziening door hele Westland
 - Zorg voor goede ICT infrastructuur
 - Zorg voor goede weginfrastructuur.
 - Waak ervoor dat niet enkelen de voordelen van aardwarmte kunnen benutten en anderen niet.
-
- Grondprijs in Westland mag ca € 40 / m2 hoger zijn dan elders. Besparing zit in transportkosten, dicht bij kennis en collega's. Goed klimaat.
 - Aardwarmte bindt ondernemers om op locatie te blijven en ter plekke verder te ontwikkelen.
 - Andere oplossingen voor gietwater maken, b.v. ondergrondse opslag: omgekeerde osmose is eindig en bassins zijn duur door oppervlakte en inpassing in kavel.
 - Gebiedsbemiddelaar helpt!!

Gemeente:

- Gemeente is glastuinbouw gezind: Houd dat vooral zo.
- Klantgerichtheid van ambtenaren verbeteren: Lijkt alsof ze niet blij zijn met nieuwe projecten.
- Wees zeer terughoudend met het onderbrengen van diensten in Haaglanden, bv. milieudienst, daar zit begrip niet en werken in stadskader.
- Handhaaf bestemming!
- Los woningproblematiek op in duurzame glas gebieden waar veel woningen staan: Bied grond aan voor tuinbouwgrondprijs op passende locatie en wijzig daarna bestemming, op locaties die echt duurzaam voor woningbouw zijn.
- Pas zo nodig onteigening toe.
- Zorg voor goede infrastructuur: wegen, energie, glasvezel.

LTO:

- Zorg voor goede belangenbehartiging en probeer op 1 lijn met gemeente te komen als het over glastuinbouw gaat.
- Houd niet alleen goed verbinding met gemeente, maar ook met provinciale en landelijke overheid.

Bank:

- blijf vooral gewoon goed financieren. Nu worden ondernemers bijna gedwongen naar andere financiers te zoeken en worden ontwikkelingen geremd.
- Anderzijds het besef dat rendementen structureel omhoog moeten.
- Aardwarmte projecten goed voor duurzaamheid, maar financiering is probleem.
- Wees consequent.

- Als Rabobank niet kan financieren vanuit veranderde landelijke normen, regels of beleid, communiceer dat dan.
- Grond aflossingsvrij financieren tot redelijke hoogte.

Algemeen:

- Versterk Westland met veredelingsbedrijven.
- Houd en ontwikkel de logistieke functie.
- Greenport Horti Campus is zeer goede zaak: faciliteer MBO en HBO onderwijs.
- Energiecomponent en rol Westland Infra bij bedrijven op meer locaties en uitwisseling met collega bedrijven vanuit optimale energiebenutting verdient aparte aandacht: energie uitwisseling moet beter en goedkoper gemaakt worden. Bedrijven zijn immers niet alleen afnemer, maar ook producent.
- Discussiepunt: Moeten er centraal goede locaties ontwikkeld worden, zoals indertijd Bagijneland, Herenwerf e.d. en nu in bestaande glasgebieden of moet alles door ondernemers worden opgepakt, ondersteund door gebiedsbemiddelaars. Enerzijds leidt dit tot projectontwikkelaars met winstoogmerk, anderzijds is overleggen met collega ondernemers om kavels te ontwikkelen geen core business van de ondernemers.
- Over 10 jaar zijn er nog maximaal 400 glastuinbouw ondernemers in het Westland.
- Om gezamenlijk op te trekken in bepaalde gebieden zou de opzet van Verenigingen van Eigenaren, zoals o.a. bij Herenwerf, aanbeveling verdienen.
- Er kan dan gezamenlijk op relevante infrastructurele ontwikkelingen worden ingespeeld.

SAMENSTELLING

Dominique van der Hoeven
i.o.v. de adviesgroep

MET DANK AAN:

Bart Goedbloed | Gemeente Westland
Ben Schuit | Gemeente Westland
Henk de Ruiter | LTO Glaskracht
Leonie Claessen | LTO Glaskracht
Linda Frinking | Gemeente Westland
Patrick Franken | LTO Glaskracht

Alle overige actoren die deelgenomen hebben aan een interview en/of overleg, een open brief hebben gestuurd of anderszins een bijdrage hebben geleverd aan dit rapport.

Naaldwijk, februari 2014